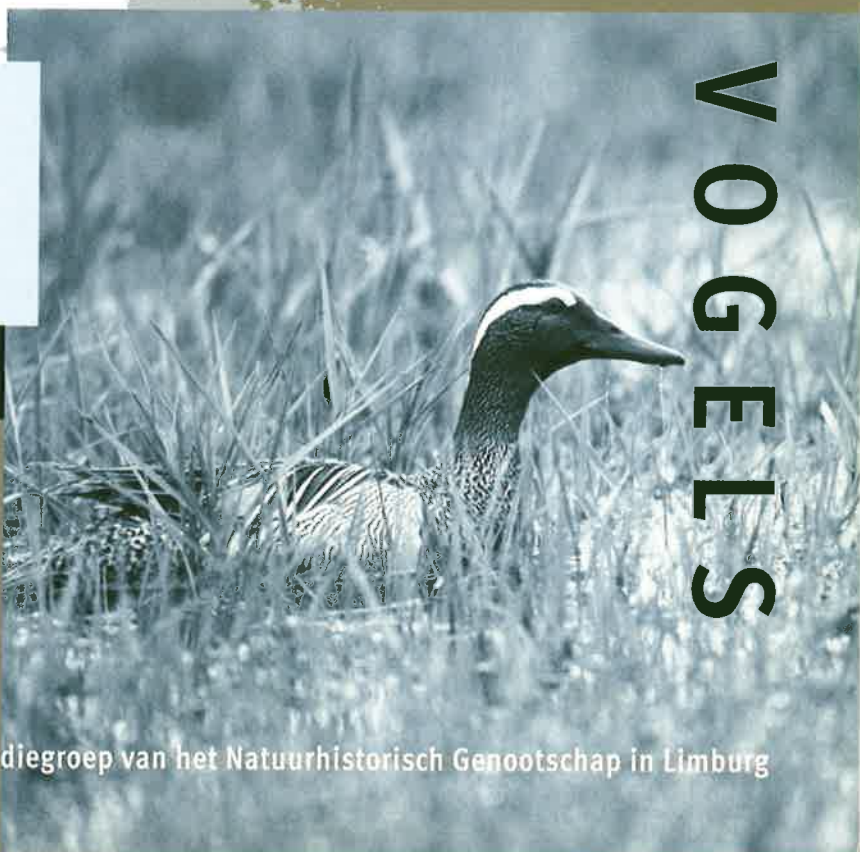

LIMBURGSE VOGELS

JAARGANG 12 (2001)

HERFSTNUMMER

Een uitgave van de Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

LIMBURGSE VOGELS

Opgericht in maart 1989, is een uitgave van de Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Limburgse Vogels verschijnt drie maal per jaar en publiceert artikelen, mededelingen en andere informatie op veldornithologisch gebied in Limburg.

Arjan Ovaa

Max Berlijn
Jan Boeren
Rob van der Laak
Jacob van der Weele
Paul de Winden

Max Berlijn
Wilhelminastraat 9, 6285 AS Epen, tel. 043-4552511

Rob van der Laak
Bethlehemstraat 34, 6418 GK Heerlen, tel. 045-5423454

Henk Offringa

Graatsma in vorm, Maastricht

Valkdruk, Valkenburg

O. Weinreich
Vogelstudiegroep, Natuurhistorisch Genootschap in Limburg,
Godsweerderstraat 2, 6041 GH Roermond

€ 12,50 per jaar, overmaken op postgiro 1134234 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, o.v.v. "Limburgse Vogels".

Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg betalen € 10, per jaar.

Bedrijven, instellingen, verenigingen e.d. betalen minimaal € 20 per jaar.

Lezers uit België kunnen dit bedrag overmaken op gironummer 000-1507143-54 o.v.v. "Limburgse Vogels".

Adreswijzigingen, opzeggingen, klachten en dergelijke schriftelijk doorgeven aan de abonneementenadministratie, Natuurhistorisch Genootschap te Roermond (adres zie boven). Opzeggingen dienen voor 1 januari van het nieuwe kalenderjaar te geschieden

Zomertaling - *Ran Schols*

EINDREDACTIE

REDACTIE

FOTOREDACTIE

REDACTIE-SECRETARIS

FIGUREN EN DIAGRAMMEN

ONTWERP EN PRE-PRESS

DRUKWERK

ABONNEMENTENADMINISTRATIE

ABONNEMENTEN

FOTO OMSLAG

Van de redactie

Gaat Limburgse Vogels de Ortoolaan achterna?

De Ortoolaan is sinds enkele jaren in Limburg als broedvogel uitgestorven. Jaarlijks worden slechts enkele doortrekkers opgemerkt, die veelal slechts door een klein aantal waarnemers opgemerkt worden. Hoewel een klein aantal personen in Nederland zich daadwerkelijk inzet voor het behoud van de broedgebieden van de soort, nu dus buiten de provincie, gaat de verdwijning aan de grote massa voorbij.

Hetzelfde lijkt met het blad Limburgse Vogels te kunnen gaan gebeuren. Het zal meerdere lezers zijn opgevallen dat het eerste nummer dat u dit jaar op de deurmat aantroft, het derde nummer van 2000 was. Het eerste nummer van 2001 vindt u nu pas, veel te laat voor een blad dat drie keer in een kalenderjaar moet verschijnen. Verschillende oorzaken zijn hiervoor aanwijsbaar. De redactie is aan de kleine kant, en door allerlei oorzaken op dit moment ook kleiner dan op de binnenflap van het blad vermeld staat. Dit legt een zware druk op de schouders van de redactieleden, die in hun vrije tijd ook nog wel het veld in willen. Ten tweede (b)lijkt het steeds moeilijker om artikelen voor het blad te verwerven en daarna ook daadwerkelijk in tekstvorm te verkrijgen. Natuurlijk speelt hierbij een rol dat een aantal potentiële auteurs bezig is met schrijfwerk aan de nieuw te verschijnen avifauna van Limburg. Dit is echter een tijdelijk verschijnsel. In de komende tijd zijn er toch nog genoeg personen over om een fraai blad als Limburgse Vogels vol te schrijven?

Daarom via dit redactioneel een tweeledige oproep: schrijvers gezocht en redactie-leden gezocht. Personen die twifelen over hun schrijvers- of redactionele capaciteiten zullen van harte worden ondersteund door redactieleden. Serieuze belangstellenden kunnen over beide onderwerpen informatie verkrijgen bij Arjan Ovaa (043-4581781 / 06-53732797 / arjanovaa@hetnet.nl). En nu maar hopen dat de redactie zich in de soort heeft vergist: de Ortoolaan is het foute voorbeeld; het is een Europese kanarie, waarvan de aantallen in Limburg fluctueren en nu weer de goede richting uitgaan.

Een andere soort waar het goed mee gaat in Nederland is de Kraanvogel. Toevallig, al voordat het eerste broedgeval sinds eeuwen in Nederland werd geconstateerd, was Henk Wessels door de Vogelstudiegroep vastgelegd om over deze charismatische vogelsoort te komen vertellen. Deze lezing zal plaatsvinden op zaterdagavond 3 november van 20.00 uur in de Postkoets te Horn. Vanwege privé-omstandigheden is het voor Henk Wessels niet mogelijk om een andere dag in de week te gebruiken om zijn verhaal te vertellen. De Vogelstudiegroep vindt het onderwerp dat hij bespreekt echter zo interessant dat toch voor dit misschien minder gelukkige tijdstip gekozen is. Wij hopen dat u de datum nu al in de agenda noteert, zodat de Postkoets op deze zaterdagavond in de trektijd van de Kraanvogel goed gevuld zal zijn. Meer informatie over deze avond volgt later.

Bijzondere broedvogels van het Zuidelijk Maasdal in 2000

Gijs Kurstjens & Michiel van der Weide

Inleiding

In 2000 is gestart met een meerjarig onderzoek (2000-2004) naar de aantalsontwikkeling van een selectie van bijzondere broedvogels in het Zuidelijk Maasdal tussen Eijsden en Beesel. Dit project is een vervolg op en uitbreiding van een reeds bestaande telreeks van broedvogels uit proefvlakken die reeds vanaf 1994/1995 onderzocht zijn. Over de resultaten van 1995 en 1996 is al eens eerder gerapporteerd in dit tijdschrift (Kurstjens & Gabriëls, 1997).

Het hoofddoel van dit onderzoek is het meten van de effecten van grootschalige natuurontwikkeling op de aantalsontwikkeling van bijzondere broedvogels in het Zuidelijk Maasdal. De kracht van dit vrijwel aaneengesloten en 90 km lange onderzoeksgebied is dat de gegevens van losse telgebieden in een bredere context kunnen worden geplaatst en geïnterpreteerd. SOVON coördineert dit onderzoek in opdracht van Rijkswaterstaat Directie Limburg, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting het Limburgs Landschap en Staatsbosbeheer. Het veldwerk is grotendeels uitgevoerd door vrijwilligers aangestuurd door een coördinator. Daarnaast heeft SOVON een aantal telgebieden en bijzondere soorten geïnventariseerd. De Provincie Limburg heeft de gegevens van zeven vaste proefvlakken ter beschikking gesteld en de Waterleiding Maatschappij Limburg die van het waterwingebied De Rug bij Roosteren.

In dit artikel worden de resultaten van de bijzondere soorten (kolonievogels en zeldzame soorten) in 2000 besproken.

Onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied bestaat uit het winterbed van de Maas tussen Eijsden en Beesel en wordt aangeduid als Zuidelijk Maasdal. Het strekt zich uit over een lengte van 90 km tussen rivierkilometer 2 en 92 (figuur 2). Het Zuidelijk Maasdal is in te delen in drie deelgebieden met tussen haakjes het aantal vaste telgebieden:

- de gestuwde Maas tussen Eijsden en Maastricht, ook wel Stads- of Kalkmaas genoemd (rivierkm. 2 t/m 15) (3 telgebieden);
- het Grensmaastraject tussen Maastricht en Roosteren, waar de Maas een ongestuwde grindrivier is (rivierkm 15 t/m 55) (8 telgebieden);
- het Maasplassen-gebied tussen Roosteren en Beesel waar de rivierdynamiek gedempt is door stuwen, ook wel Plassenmaas genoemd (rivierkm 55 t/m 92) (23 telgebieden).

Voor een uitgebreide beschrijving van deze drie trajecten en telgebieden wordt verwezen naar Kurstjens & Van der Weide (2001).

Methode

Bijzondere soorten in telgebieden

Alle veldwerk van vrijwilligers, SOVON en WML is uitgevoerd volgens de uitgebreide territoriumkartering conform de richtlijnen van SOVON (van Dijk, 1996). Per gebied zijn minimaal vijf ochtendbezoeken en een avondronde gemaakt in het broedseizoen tussen maart en juli.

Van de ca. 120 soorten broedvogels in het Maasdal, zijn 88 karakteristieke soorten geteld. Deze lijst omvat naast alle bijzondere soorten van het BMP (Bijzondere Soorten Project) van SOVON ook nog een beperkt aantal extra, meer algemene soorten. Het gaat daarbij om watervogels (Fuut, Kuifeend), weidevogels (deels regionaal zeldzaam), Holenduif, Koekoek, struweel- en bosvogels (Grote Bonte Specht, Gekraagde Roodstaart, Kleine Karkiet, Grasmus, Spotvogel, Glanskop, Matkop, Boomklever, Goudvink en Rietgors). Veel tellers hebben bovendien Graspieper en Bosrietzanger geïnventariseerd.

De veldgegevens zijn geïnterpreteerd volgens de criteria van de BMP-handleiding (van Dijk, 1996) en de territoria zijn op stippenkaarten aangegeven, die vervolgens door SOVON zijn verwerkt in een GIS.

De plots die zijn onderzocht door de Provincie Limburg, zijn geïnventariseerd en geïnterpreteerd op basis van een speciaal door de Provincie ontwikkelde variant op de uitgebreide territoriumkartering (Schols & Schepers, 1991). Hierbij worden drie ochtendbezoeken en - indien relevant - één avondronde gemaakt.

Integraal getelde kolonievogels en zeldzame soorten

Van alle soorten kolonievogels en zeldzame soorten (zie tabel 1) is getracht een zo compleet mogelijk beeld te krijgen in het Zuidelijk Maasdal, dus ook buiten de vaste proefgebieden. Dit onderzoek sluit aan op het LSB-project van SOVON: Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (van Dijk & Hustings, 1996). Door gericht veldwerk zijn geschikt geachte gebieden (waaronder bekende plaatsen) tijdens het broedseizoen uitgekamd op het voorkomen van deze soorten.

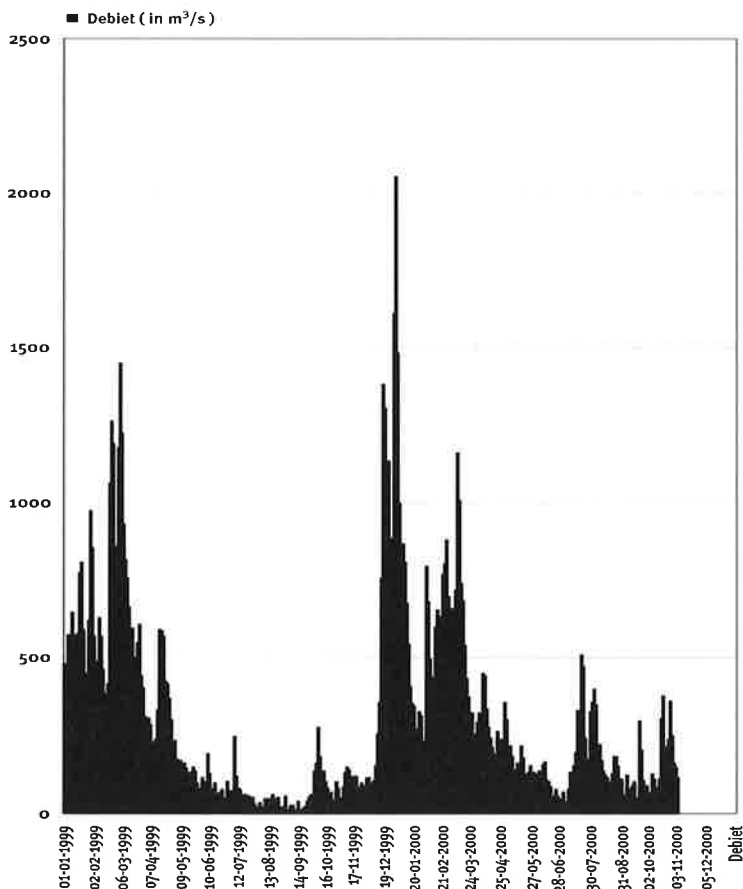
Op basis van biotoopkennis en historische verspreidingsgegevens kan worden gesteld dat de in 2000 vastgestelde aantallen voor vrijwel alle soorten voor het Zuidelijk Maasdal nauwkeurig zijn. Voor Europese Kanarie en Kramsvogel ligt de mate van volledigheid wat lager. De dorpen langs de Grensmaas zijn niet

onderzocht op het voorkomen van de Europese Kanarie. Incidentele gevallen van deze zangvogel kunnen dus zijn gemist. Bij de Provinciale Kartering van de Grensmaas in 1994 is echter niet een territorium opgegeven (van Noorden, 1996). Langs de Grensmaas zullen niet alle Kramsvogels zijn opgespoord omdat boomgaarden en populierenaanplanten in het agrarisch cultuurlandschap tussen de kades en het Julianakanaal niet systematisch zijn afgezocht. In 1994 zijn in dit deel van de Grensmaas (buiten de huidige telplots) op vier locaties 12 territoria gevonden (van Noorden, 1996). Stroomopwaarts van Eijsden is waarschijnlijk een kleine kolonie Kramsvogels gemist. In 1999 zijn vier territoria opgegeven voor het kasteelpark aldaar.

Waterstanden

In het Zuidelijk Maasdal is de overstromingsdynamiek van de Maas een belangrijk natuurlijk proces. Tijdens hoge afvoeren van de rivier (meestal in de winterperiode) vindt erosie en sedimentatie plaats waardoor verse steilwanden ontstaan of nieuwe zand- en grindpakketten worden afgezet. Vooral vogels van pioniermilieus zijn afhankelijk van deze natuurlijke processen. Rond de millenniumwisseling in de winter van 1999/2000 trad

een stevig hoogwater op met een afvoer van ruim 2000 m³ (figuur 1). Bij dit debiet overstromen grote delen van het winterbed van de Maas zonder dat grote overlast voor de bewoners optreedt. Dat was wel het geval in december 1993 en januari 1995 toen het debiet steeg tot boven de 3000 m³. Plaatselijk heeft het hoogwater op de overgang van 1999 naar 2000 geleid tot interessante effecten vanuit het oogpunt van natuurontwikkeling. Zo ontstond bij Meers (rivierkm 31,5) een hoogwatergeul over een door grindwinning verlaagde oever. Ook diverse steilwanden zijn tijdens deze overstroming ververst waaronder die ter hoogte van de Brandt bij Stevensweert (rivierkm 64,5). Tijdens het broedseizoen van 2000 (maart-juli) daalde de afvoer van de Maas geleidelijk na een piek rond half maart (figuur 1). Dit is het gebruikelijke verloop van de afvoer in het voorjaar en in de tweede helft van het broedseizoen vallen dan langs de Grensmaas de meeste grindbanken droog. Door zware regenval in het stroomgebied van de Maas trad echter een minder gebruikelijke zomerpiek (van ca. 500 m³) op rond half juli. Hierdoor zullen in het Grensmaas-traject veel nesten van pioniervogels zoals Kleine Plevier zijn verstoord. Langs de Maasplassen is dit niet het geval omdat de rivier hier gestuwd is.

Figuur 1. Waterafvoer van de Grensmaas van 1 januari 1999 t/m 1 november 2000 (gemeten bij Borgharen). Het verloop van de afvoer van 1999 geeft een goed beeld van een normale afvoer in het zomerhalfjaar.

Bron: Rijkswaterstaat Directie Limburg

Bespreking van karakteristieke soorten

In tabel 1 is een overzicht gegeven van de aantalsontwikkeling van een vaste selectie van karakteristieke broedvogels van het Zuidelijk Maasdal. De geselecteerde broedvogels behoren tot de kolonievogels (vier soorten) en zeldzame soorten (15 soorten). Van Kleine Plevier, Kramsvogel en Grauwe Gors is de verspreidingskaart van 2000 weergegeven (figuur 2 t/m 4).

Tabel 1. Overzicht van getelde aantallen kolonievogels en zeldzame soorten in het Zuidelijk Maasdal in 2000. Ter vergelijking zijn de aantallen uit de vaste plots opgenomen die vanaf 1995 zijn verzameld. De getallen van 1999 zijn niet compleet omdat de gegevens van vijf gebieden ontbreken.

	Vaste	overig	totaal	totaal vaste telplots				
	Plots		2000	1999	1998	1997	1996	1995
Kolonievogels								
Blauwe Reiger	405	0	405	375	359	374	326	350
Oeverzwaluw	850	0	850	830	938	1687	2599	1451
Roek	642	0	642	630	641	505	434	459
Visdief	0	1	1	0	2	4	3	0
Zeldzame soorten								
Brandgans	1	1	2	0	2	5	4	1
Canadese Gans	0	0	0	0	0	0	1	1
Mandarijneend	1	1	2	1	0	0	0	0
Slechtvalk	1	1	2	1	1	1	1	1
Kwartelkoning	2	1	3	1	4	1	0	1
Kleine Plevier	30	9	39	>15	37	32	58	32
Oeverloper	0	1	1	0	0	0	3	0
Kerkuil	2	?	2	2	2	2	2	2
Ijsvogel	11	2	13	11	2	0	3	11
Grote Gele Kwikstaart	1	1	2	2	0	0	3	0
Paapje	0	0	0	1	0	0	0	2
Kramsvogel	33	3	36	>22	17	23	12	22
Buidelmees	0	0	0	1	2	2	3	8
Europese Kanarie	0	1	1	3	1	2	1	2
Grauwe Gors	10	0	10	12	19	26	34	36

Kolonievogels

Blauwe Reiger

In het Nederlandse deel van het Zuidelijk Maasdal groeit het aantal reigers met horten en stoten (o.a. ten gevolge van strenge winters) van 350 in 1995 tot 405 in 2000. De soort broedt momenteel alleen in het Maasplassengebied. Daar is het aantal kolonies de afgelopen zes jaar gelijk gebleven op drie: Demkolec bij Buggenum, Osen en Meggelveld. De kolonie van Meggelveld is al jarenlang de grootste van Nederland (van Dijk *et al.*, 2000). De vestigingen van reigers rondom Eijsden op

het schiereiland l'Ille, bij kasteel Oost-Maarland en het kasteelpark (met 2-5 nesten tussen 1995 en 1999) bestaan sinds 2000 niet meer; de dieren zijn waarschijnlijk verkast naar de groeiende kolonie op het Belgische deel van de St. Pietersberg. Aan de Vlaamse zijde van de Grensmaas zijn in de periode 1992-1996 wel vier nieuwe kolonies gesticht (St. Pietersberg, Hochter Bampd, Kerkeweerd en Oude Maasarm Dilsen) (Kurstjens & Gabriëls, 1997). De groei in het Zuidelijk Maasdal is in feite dus groter dan de Nederlandse getallen suggereren. Bovendien vullen de Vlaamse kolonies, beter bekend als reigerieën, de leegte aan kolonies van het Nederlandse Grensmaasgebied.

In het Maasplassengebied broeden de reigers in zachthoutoobos met Schietwilg (Demkolec, Osen) en broekbos met Zwarte els (Meggelveld).

De groei van kolonies van de Blauwe Reiger in het Maasdal houdt waarschijnlijk verband met een verbetering van de voedselsituatie, zowel tijdens het broedseizoen als gedurende de winter.

Reigers eten veel vis maar daarnaast ook kleine zoogdieren als muizen, woelratten en mollen. Door de toename aan begraasd natuurgebied in het Zuidelijk Maasdal is het aanbod aan kleine

Blauwe reiger - P. Palmen

zoogdieren groter worden. Deze prooidieren houden zich graag op in de ruigten die hier zijn ontstaan. Vooral 's winters worden regelmatig kleine groepjes reigers waargenomen in deze ruigten. Mogelijk dat daarom ook het aantal reigers dat succesvol overwintert in het Maasdal door natuurontwikkeling is gegroeid.

Oeverzwaluw

Het voorkomen van de Oeverzwaluw is indicatief voor pioniersituaties langs de Maas. De soort broedt in kolonies en maakt daarbij gebruik van steilwanden, natuurlijke en door de mens gemaakte. Met 850 paar Oeverzwaluwen in 2000 is de stand goed vergelijkbaar met die van de afgelopen twee jaar (830 in 1999 en 938 in 1998). In 2000 vormden niet de steile oevers van de Grensmaas het belangrijkste bolwerk (slechts 235 hollen), maar diverse tijdelijke steilwanden bij ontgrindingen in het Maasplassen-gebied. Mede ten gevolge van de zware overstromingen in 1993 en 1995, waardoor het aanbod aan vers geërodeerde oevers sterk was vergroot, werd in 1996 een record-aantal van maar liefst 2600 Oeverzwaluwen gemeld. Ondanks het behoorlijke hoogwater van de Maas tijdens de afgelopen winter (ca. 2000 m³/s), wist de Oeverzwaluw niet echt te profiteren. Net als was geconstateerd na relatief hoge afvoeren in 1999, was de afkalving van de oevers te gering om op flinke schaal voor nieuwe steilwanden te zorgen (Ganzevles, 1999). In het Maasplassen-gebied werden nieuwe (grote) kolonies gemeld bij de afgraving in de Hanssummerweerd bij Neer, bij de steenbrekerij van Ohé en (opnieuw) in de Maasoevers ten noorden van Stevensweert. Op andere plaatsen waar de soort jarenlang veelvuldig heeft gebroed, ontbrak de soort vrijwel zoals op Osen (0), Isabellegreend (14) en langs de Oude Maas (18). Het is goed om te realiseren dat de aantallen die in Nederland

tot broeden komen niet alleen afhangen van het aanbod aan steilwanden en voedsel (insecten), maar vooral sterk bepaald worden door de situatie in de overwinteringsgebieden van deze soort. Droogte in de Westelijke Sahel heeft vaak een negatieve invloed op het aantal terugkerende Oeverzwaluwen naar Europa.

Roek

Het Maasdal is plaatselijk geschikt voor Roeken door de beschikbaarheid van voedselbiotoop (voedselrijk nat grasland, maar ook graanakkers) en broedbiotoop (nestbomen in de vorm van populieren). Roeken broeden in kolonies die in het voorjaar relatief eenvoudig kunnen worden geteld. Tussen 1995 en 2000 groeide het aantal nesten langs de Maas van 459 tot 642. De groei bedroeg daarmee 40 %, iets lager dan die opgegeven is voor heel Limburg (44%) in dezelfde periode (J. Ummels).

De grootste kolonie is al jarenlang gevestigd in de populieren bij de sluis Born langs het Julianakanaal (194 paar in 2000). Er zijn in 2000 netto geen nieuwe kolonies bijgekomen. De kolonie van Sleijdal (Heel) is in 2000 verhuisd naar de Clauscentrale bij Maasbracht. Met slechts één relatief kleine kolonie is de soort uitgesproken schaars in het Maasplassengebied. Door grootschalige grindwinning zijn geschikte foerageergebieden hier beperkt tot enkele onvergraven weerden zoals de Linnerweerd.

Uitvoering van het natuurontwikkelingsplan Grensmaas zal naar verwachting minder gunstig zijn voor de Roek. Door de ondiepe grindwinning verdwijnen zowel nestbomen als geschikte voedselplekken. Overigens broeden Roeken langs de Maas niet alleen in aangeplante populieren maar o.a. in het kasteelpark van Eijsden ook in boomsoorten als es, esdoorn, kers en plataan.

Visdief

In het Maasdal is de Visdief een incidentele broedvogel. Langs de kust broedt deze stern in grote kolonies. In het binnenland komen op kale zand- en grindbanken langs de grote rivieren ook solitaire broedgevallen voor. In 2000 is één territorium bij het nieuw gegraven deel van de Asseltse plassen gevonden, alwaar vanaf 1995 regelmatig 1-2 territoria zijn opgegeven. In 1997 heeft er een zeker broedgeval plaatsgevonden met een uitgevlogen jong.

Zeldzame soorten

Brandgans

Van deze uitheemse ganzensoort zijn twee territoria gemeld bij Osen en bij Eijsden. Vanaf 1994 broedt de Brandgans succesvol in klein aantal in het Maasdal (max. 5 paar in 1997).

Canadese Gans

In 2000 zijn geen territoria aangetroffen; wel in 1995 en 1996 (telkens 1).

Mandarijneend

Het onderzoeksgebied lijkt vanuit het noorden te worden gekoloniseerd door Mandarijneenden, alwaar rond de agglomeratie Venlo een bescheiden populatie huist (Schaafstra & Boonstra, 1999). In 2000 zijn twee territoria, waarvan minstens één succesvol, vastgesteld in het mondingsgebied van de Swalm. Daar is in 1999 voor het eerst melding gemaakt van deze exoot.

Slechtvalk

De supersonische Slechtvalk is in Nederland bezig met een opmars als broedvogel. De soort gebruikt hoge industriegebouwen als broedplaats. Als toppredator heeft deze roofvogel een voorkeur voor gebieden die rijk zijn aan watervogels.

In 2000 zijn twee territoria vastgesteld: een succesvol broedpaar op de reeds lang bezette locatie in Maasbracht. Een nieuwe ontwikkeling was het paar dat zich gedurende het voorjaar van 2000 ophield rondom de voormalige elektriciteitscentrale bij Buggenum, wellicht een voorbode van een serieuze broedgong in de nabije toekomst.

Kwartelkoning

De Kwartelkoning is een zeldzame soort die indicatief is voor structuurrijke vegetaties zoals ruige graslanden in rivier- en beekdalen. De soort laat zich moeilijk zien, maar des te luider horen. In 2000 zijn drie roepposten vastgesteld in het Midden-Limburgse Maasplassengebied. Net als in 1998 was in Nederland in 2000 sprake van een goed jaar voor deze bijzondere rachtige. In Limburg is voor 2000 een bescheiden record van acht territoria opgegeven (Kurstjens, 2000). De broedbiotopen van de Maasplassen zijn: met distels verruigde akker in natuurlijk begraasd terrein (Stevensweert), onbegraasd en deels ruig grasland met verspreid staande hoge kruiden waaronder Ridderzuring en Akkerdistel (De Sneppen bij Stadsweide Roermond) en ruigte rondom kleinschalige kleiwinning nabij de monding van de Neerbeek.

Kleine Plevier

Kleine Plevieren zijn pioniervogels bij uitstek. Ze zijn indicatief voor zowel natuurlijke (grindbanken langs de Grensmaas) als door afgraving ontstane pioniersituaties (vnl. langs de Maasplassen). Voor de Kleine Plevier was 2000 een wat mager jaar met 30 paar in de vaste telgebieden tegenover 58 in 1996. De afname komt vooral op conto van het Maasplassen-gebied waar veel voormalige ontgrindingen zijn heringericht of door natuurlijke successie niet langer geschikt voor deze pioniervogel.

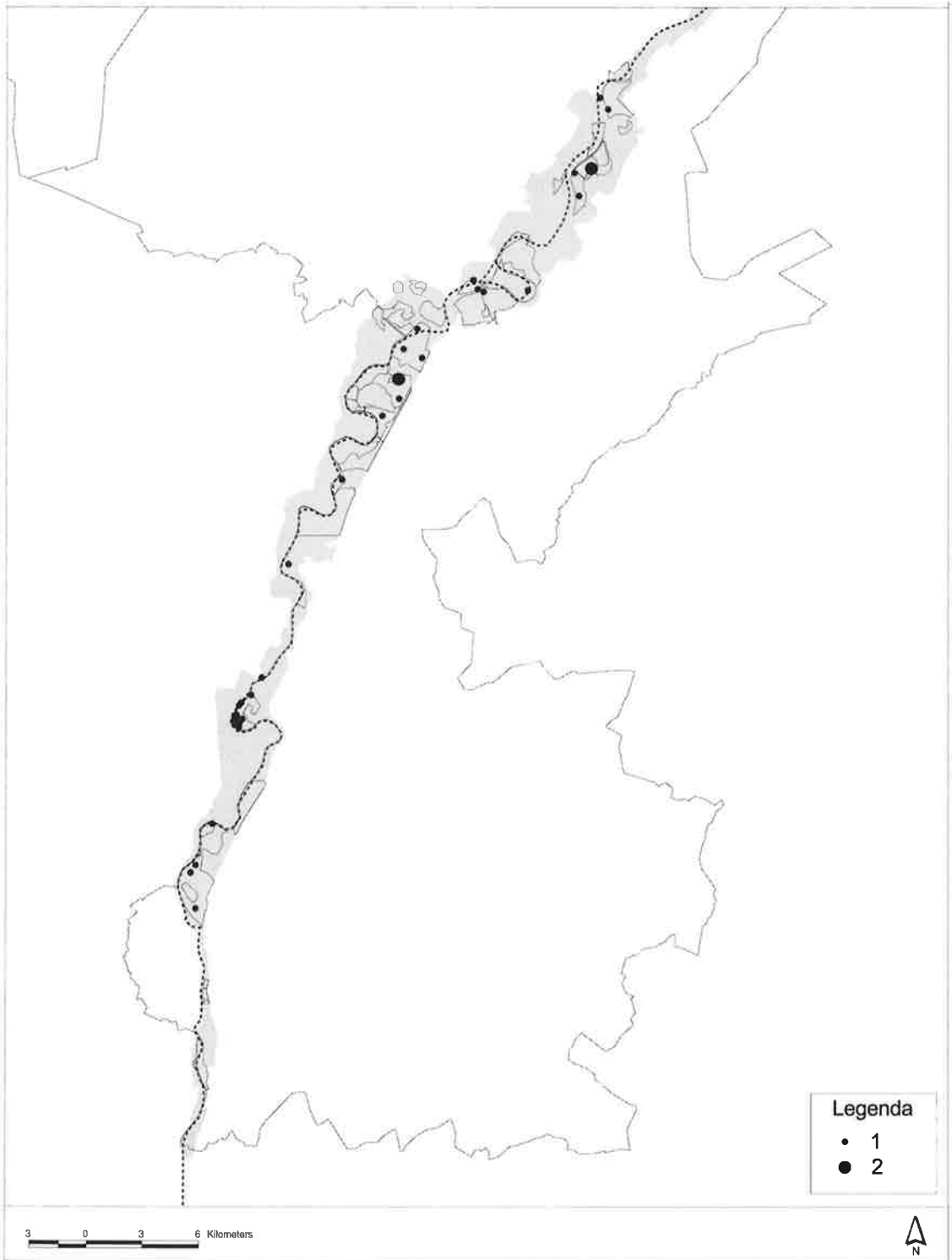
De soort heeft in 2000 wel geprofiteerd van nieuwe ontgrindingen bij Asselt-oost (2) en Stevol (3). De hoogste dichtheid werd aangetroffen op een grinddam bij Meers waar een proefproject van de stroomgeulverbreding van de Grensmaas wordt uitgevoerd. De soort broedt hier massaal (12 territoria) in een natuurlijk pionier-biotop: grind- en zandbanken in een rivierbedding. De soort is langs de Grensmaas gevoelig voor hoge waterstanden tijdens het broedseizoen omdat de grindbanken snel onderlopen. Mogelijk zijn door het hoogwater van juli 2000 (figuur 1) legsels verloren gegaan.

Kleine Plevier - P. Palmes

Oeverloper

Spectaculair was het succesvolle broedgeval van de Oeverloper langs de monding van de Swalm (paar met jonge pulli in juli). Het is daarmee het tweede geslaagde broedgeval van deze soort in 2000 in Limburg naast het goed gedocumenteerde geval bij Venlo (Custers & Scheres, 2000). De Oeverloper is een pioniersoort die vooral langs rivieren broedt en daarbij een voorkeur vertoont voor de combinatie van kale oevers en jonge opslag van wilgen. De afgelopen tien jaar is de soort op bescheiden schaal weer gaan broeden in Nederland (Erhart, 1997). Bij Meers - waar in 1996 twee territoria waren gelokaliseerd - is een waarneming gedaan van een paartje in de broedperiode

Figuur 2.
Verspreidingskaart van de Kleine Plevier in het Zuidelijk Maasdal in 2000.

(op 17 juni 2000), maar - net als in 1999 - was dat niet voldoende voor een territorium. Dit geldt ook voor de Hooge Weerd waar begin mei broed-verdachte waarnemingen zijn verricht.

Kerkuil

Net als in de voorgaande jaren zijn twee broedgevallen van deze bijzondere uilensoort doorgegeven. De beide plaatsen zijn al sinds 1995 bezet.

Ijsvogel

Met zijn opvallende verschijning is de Ijsvogel een goede indicator van steilwandjes langs de Maas en haar zijbeken. Met 13 (elf in vaste plots en twee elders) territoria is 2000 voorlopig het beste jaar voor de Ijsvogel sinds de start van de monitoring van het Zuidelijk Maasdal in 1995. Na twee strenge winters broedde er in 1997 niet één Ijsvogel in het onderzoeksgebied. In 1999 werden er weer elf territoria gevonden net als in het topjaar 1995. De soort is blijkbaar in staat om zich in twee jaar van zo'n crash te herstellen. Omdat het aantal in 2000 niet echt verder is toegenomen, lijkt het er op dat de soort met ca.11 territoria voorlopig aan haar maximum zit.

Grote Gele Kwikstaart

Vrijwel elk jaar worden in het Zuidelijk Maasdal territoria gevonden van deze typische beekvogel. In 2000 was dat bij de monding van de Maasnielderbeek (succesvol geval) en de Geul.

Paapje

Het Paapje is uitgestorven in het Nederlandse deel van het Zuidelijk Maasdal. Incidenteel (1995 en 1999) zijn er waarnemingen verricht die hebben geleid tot het opvoeren van een territorium. Geschikt broedbiotoop (vochtig kruidenrijk hooiland) is niet meer voorhanden.

Kramsvogel

Kramsvogels zijn karakteristieke broedvogels van populierenaanplanten in rivier- en beekdalen in Limburg. Daarnaast wordt de soort ook in meer natuurlijk ooibos met schietwilgen aangetroffen. Na een dip in het begin van de jaren negentig, klimt de Kramsvogel weer een beetje uit zijn dal. In 2000 zijn 33 territoria gekarteerd tegenover 12 in 1996. Hierbij moet wel worden aangetekend dat de toename volledig wordt behaald door de sterke groei van een kolonie Kramsvogels op de Eijsder Beemden, het meest zuidelijke telgebied. In 2000 zijn daar maar liefst 22 broedparen aangetroffen. In het Maasplassengebied waar in 1994 nog 15 territoria zaten, resteren anno 2000 niet meer dan 5 territoria. Mogelijk begint deze lijst een voorzichtige herkolonisatie vanuit het zuiden van Limburg.

Buidelmees

Voor de Buidelmees lijkt het doek voorlopig gevallen. Deze soort broedt bij voorkeur in ooibossen gecombineerd met een goed ontwikkelde moerasvegetatie. In 2000 zijn voor het eerst sinds de kolonisatie van het Limburgse Maasdal in 1987/1989 geen territoria gemeld. Er zijn wel enkele waarnemingen van doortrekkers gemeld. Aan de Vlaamse kant van de Grensmaas is nog wel minstens één broedlocatie opgegeven (Jan Gabriëls).

Europese Kanarie

Er is in 2000 één territorium van de Europese Kanarie in het Zuidelijk Maasdal vastgesteld in het dorp Meers. De soort is niet gehoord op de Kleine Weerd in Maastricht, waar hij de afgelopen jaren present was als broedvogel. De Europese Kanarie is overigens geen typische riviergebonden soort.

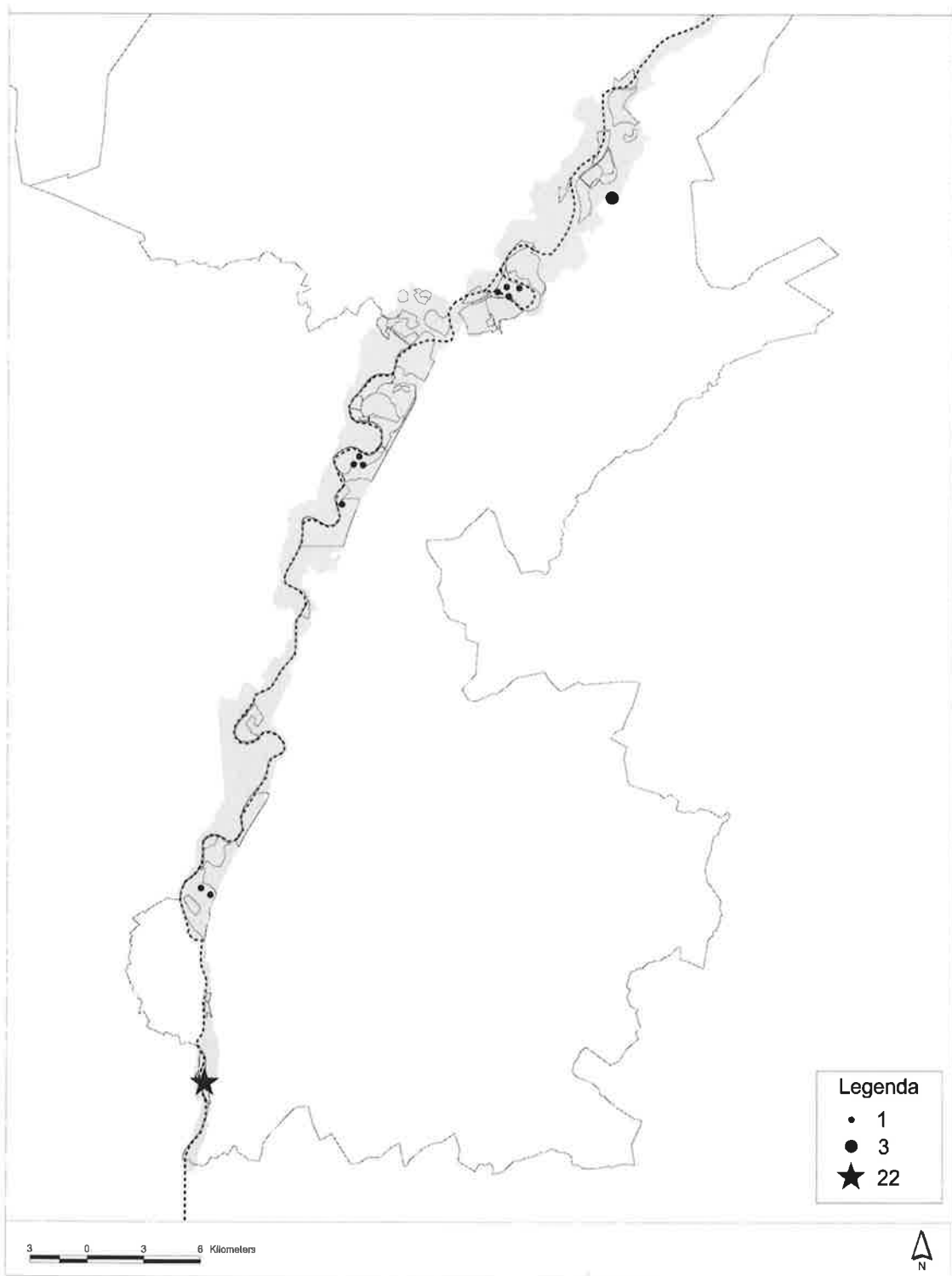
Grauwe Gors

In Limburg staat de Grauwe Gors op het punt om uit te sterven. Het Maasdal vormt samen met een kleinschalig landbouwgebied bij Maastricht het laatste 'bolwerk' van deze soort. Vanaf 1995 is het aantal jaarlijks gestaag omlaag gezakt van 36 naar slechts tien in 2000. Afgezien van een zangpost bij Meers bevinden zich alle andere territoria bij Itteren en Borgharen in het zuiden van het Maasdal. Bij Grevenbicht, Ohé en Laak en Buggenum waar de afgelopen jaren nog twinkelende Grauwe Gorzen zijn gehoord, lijkt het doek definitief gevallen. Deze zangvogel weet vooralsnog in Limburg niet te profiteren van natuurontwikkeling en is als echte cultuurvolger slachtoffer van de bekende landbouwintensivering.

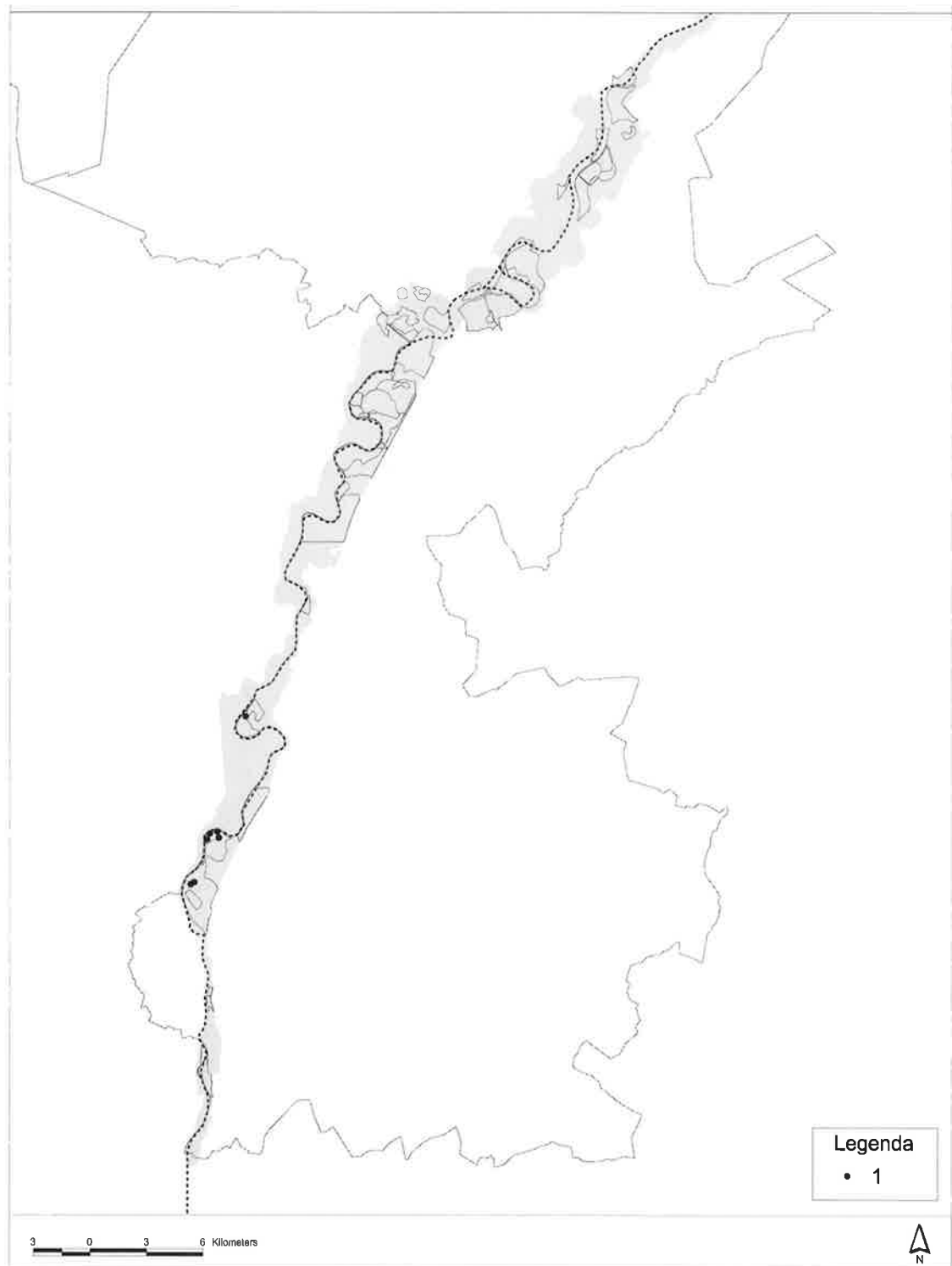
Aan Vlaamse zijde van de Grensmaas is de situatie wellicht nog dramatischer: er zijn in 2000 slechts drie zangposten opgegeven (tegenover 21 in 1995) (Jan Gabriëls)

Samenvattende conclusies

- in 2000 zijn in het Zuidelijk Maasdal 106 soorten broedvogels vastgesteld, waarvan er 74 zijn geïnventariseerd.
- het Zuidelijk Maasdal is van nationaal belang vanwege de populatie Ijsvogels (13), Kleine Plevieren (39) en Oeverzwaluwen (850). Van alle drie pioniersoorten broedt 5% of meer van de totale Nederlandse populatie in het onderzoeksgebied. Van slinkend nationaal belang zijn de laatste tien Grauwe Gorzen bij Borgharen/ Itteren en Meers.
- in 2000 hadden Ijsvogel en Kramsvogel een goed jaar. Bijzondere vermelding verdienen territoria van Kwartelkoning (drie), Oeverloper (één) en Slechtvalk (twee). Het aantal territoriale Grauwe Gorzen is in 2000 verder teruggelopen (afname van bijna 70% ten opzichte van 1995) en de Buidelmees is na een decennium voorlopig verdwenen als broedvogel langs de Maas en daarmee waarschijnlijk ook in Limburg.

Figuur 3.
 Verspreidingskaart van de Kramsvogel in het Zuidelijk Maasdal in 2000.

Figuur 4.
Verspreidingskaart van de Grauwe Gors in het Zuidelijk Maasdal in 2000.

DANKWOORD

Op deze plaats bedanken we onderstaande personen zonder wiens medewerking dit onderzoek nooit tot stand had kunnen komen:

- Alle tellers die actief zijn in het Zuidelijk Maasdal te weten: Wiel Aelen, Piet Beckers, Hans Bekkers, Wiel Bonten, Th e Bors, Jac Bosch, Jos Cobben, Walther van der Coelen, Hub Corten, Ton Cuijpers, Hendrik Erkenbosch, John Ernst, Wim Ganzevles, Joep Gielen, John Hannen, Lei en Nick Hulsbosch, Dennis Jeurissen, Peter Joossen, Leo Koster, Karel Lemmens, Hans Maeghs, Bob Meeuwissen, Herman van Mulken, Henk-Jan Ottens, Geert Peeters, Nicole Reneerkens, Frans Schepers, Jan Smeets, Jaap Stoffels, Jacques Ummels, Jo op het Veld, Jo Vrehan en Paul de Winden
- Ran Schols en Jo van der Coelen (Vogelarchief Limburg)
- Arjan Ovaa (Stichting het Limburgs Landschap), Cindy Gillissen (Vereniging Natuurmonumenten), Jan Joost Bakhuizen (Rijkswaterstaat Directie Limburg) en Michelle de la Haye (De Maaswerken)
- Waterleiding Maatschappij Limburg (Richard Lemmens) voor het beschikbaar stellen van de telgegevens van De Rug
- Boena van Noorden (Provincie Limburg) voor het beschikbaar stellen van de inventarisatie-gegevens uit het Provinciale Meetnet
- Jan Gabri els en Miel Opendacker voor de informatie over de broedvogelontwikkelingen aan de Vlaamse zijde

LITERATUUR

- Beyen, D. & F. Schepers, 1997.** *Monitoring van broedvogels van twee natuurontwikkelingsterreinen in het Maasdal: een eerste analyse. Limburgse Vogels 8 (1): 18-27.*
- Custers, H. & W. Scheres, 2000.** *Een broedgeval van Oeverlopers te Venlo in 2000. Limburgse Vogels 11(3): 83-84.*
- Dijk, A.J. van, 1996.** *Broedvogels inventariseren in proefvlakken (handleiding Broedvogel Monitoring Project). SOVON, Beek-Ubbergen.*
- Dijk, A.J. van & F. Hustings, 1996.** *Broedvogelinventarisatie Kolonievogels en Zeldzame Soorten (handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels). SOVON, Beek-Ubbergen.*
- Dijk, A.J. van, M.J.T. van der Weide, D. Zoetebier & C. Plate, 2000.** *Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1998. SOVON-monitoringrapport 2000/04. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.*
- Erhart, F.C., 1997.** *Oeverlopers *Actitis hypoleucos* profiteren van natuurontwikkeling. Limosa 70: 67-70.*
- Ganzevles, W., 1999.** *Oeverzwaluwen langs de Grensmaas in 1999. Limburgse Vogels 10 (3): 126.*
- Kurstjens, G. & J. Gabri els, 1997.** *Karakteristieke broedvogels van het zuidelijk Maasdal in 1995 en 1996. Limburgse Vogels 8 (1): 2-18.*
- Kurstjens, G., 2000.** *Kwartelkoningen profiteren van natuurontwikkeling in Limburg. Limburgse Vogels 11 (3): 75-78.*

Kurstjens, G. & M.J.T. van der Weide, 2001. *Broedvogelinventarisatie Zuidelijk Maasdal 2000. SOVON-informatierapport 2001/03. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.*

Noorden, B. van, 1996. *Broedvogels van Roerstreek en Grensmaas. Avifaunakartering Limburg, deelgebied V, 1994. Provincie Limburg, hoofdgroep ROV, Maastricht.*

Schaafstra, N. & G. Boonstra, 1999. *De opmars van de Mandarijneend in Limburg. Limburgse Vogels 10 (2): 102-104.*

Schols, R. & F. Schepers, 1991. *De broedvogels van het Noordelijk Peelgebied. Avifaunakartering Limburg, deelgebied I, 1990. Provincie Limburg, hoofdgroep ROV, Maastricht.*

Gijs Kurstjens, Col. Ekmanstraat 15, 6573 BM Beek-Ubbergen

Michiel van der Weide, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen

In memoriam Jean-Paul Ongenae

Ik herinner me Jean-Paul als een gedreven, vriendelijke en integere veldornitholoog. Groot was dan ook de verslagenheid toen ik hoorde dat Jean-Paul op 1 februari 2001 op 30-jarige leeftijd is overleden.

Ik leerde Jean-Paul kennen in 1996 toen hij solliciteerde als broedvogelkartereerder voor het provinciale broedvogelonderzoek. Daarvoor kende ik alleen zijn naam als auteur van een reeks verslagen en rapporten van broedvogelkarteringen in de provincie Noord-Brabant. Al snel bleek dat de provincie Limburg met Jean-Paul een zeer goede veldmedewerker had aantrokken. Het was een natuurmens in hart en nieren. Voor het vogelonderzoek is dat ook wel nodig. Iemand die houdt van regelmaat en vaste werktijden haakt al gauw af tijdens het veldwerk. Je moet er echt voor gaan om het broedvogelonderzoek goed te volbrengen. Dit deed Jean-Paul dan ook. Voordat de zon op was, was hij al in het veld en hij was niet te beroerd om soms tien uur aan één stuk te karteren. Dit was het geval als ik de telgebieden te groot had gemaakt. Hij mopperde dan wel, maar het was voor hem geen aanleiding om zo'n gebied op te splitsen. Je kon op hem rekenen. Op eenmaal gemaakte afspraken kwam hij niet terug.

Hij deed liefst alles op de fiets. Dit betekende soms meer dan een uur fietsen voordat de werkplek bereikt was. Het valt niet mee om dit ritme week in week uit vol te houden. Het doet een zwaar beroep op je fysieke reserves. Hij putte de energie uit de schoonheid en onvoorspelbaarheid van de natuur. Een nieuwe broedplaats van de Roodborsttapuit, een overvliegende Raaf, een troepje overtrekkende Kraanvogels of de ontdekking van een Griel, dat geeft voldoening en kracht.

Hij heeft het wel geprobeerd om met de auto te karteren. Er werd voor een paar honderd gulden een gammele roestbak aangeschaft. Doordat de handrem niet optimaal functioneerde, kwam hij in het Limburgse heuvelland op een gegeven moment tot stilstand tegen een elektriciteitskast, waardoor de omgeving zonder stroom kwam te zitten. Een week later begaf de motor het op de A2 en het vehikel werd in de berm geparkeerd en overgedragen aan een plaatselijke sloper. Het zijn uitvloeijsels van het eigengereide karakter van Jean-Paul. Deze avonturen leverden natuurlijk de nodige hilariteit op. Het was het soort humor dat hem typeerde en waarmee hij in gezelschap een aangename atmosfeer schiep.

Jean-Paul was een autodidact. Nooit heeft hij een opleiding in de groene richting gevolgd. Hij maakte het zich zelf allemaal eigen. De soortenkennis, de onderzoeksmethodieken en het rapporteren. Van deze gave kon ik dankbaar gebruik maken. In 1997 zocht de provincie namelijk iemand die het provinciale hamsteronderzoek kon voortzetten. Meteen dacht ik aan Jean-

Jean Paul Ongenae - H.M. van Steenwijk

Paul. Hij had nog nooit een hamster gezien, maar binnen de kortste keren had hij de kneepjes van het vak geleerd van een ervaren hamsteronderzoeker. Hij had de cruciale eigenschap een uitstekend waarnemer te zijn. Een jaar later was hij dé hamsterspecialist van de provincie. Geen enkele burchtmelding werd aanvaard zonder verificatie en goedkeuring van Jean-Paul. Gezien de politieke lading waarmee elke hamsterburcht is omgeven, was het een verantwoordelijke taak met verstrekende gevolgen. Van zijn hand verschenen drie verslagen over het hamsteronderzoek.

Buiten het veldseizoen vertrok hij naar het buitenland om daar de kick van de overweldigende natuur te ervaren. Voordat hij wegging maakte hij afspraken over de werkzaamheden in het volgende broedseizoen. Zo ook in het najaar van 2000. Bovendien zegde hij toe een artikel te schrijven voor *Limburgse Vogels* over de resultaten van de vlakdekkende kartering van 2000. Een week voor zijn dood had ik nog contact met hem over dit verhaal. Hij gaf ook aan dat hij in 2001 niet mee zou doen. Toen besepte ik niet dat hij daarmee de zaak goed wilde afronden. Tot op het laatst wilde hij anderen niet opzadelen met niet nagekomen afspraken. De publicatie van zijn artikel mag hij niet meer meemaken. Intens was de schok die door mij heenging toen ik hoorde dat Jean-Paul uit het leven was gestapt. Nooit heb ik aan hem gemerkt dat hij zo worstelde met het aardse bestaan.

Jean-Paul we zullen je niet vergeten. Dankzij het veldmateriaal dat je verzamelde zijn we in staat om de Limburgse natuur beter te beschermen. Niet alleen de stoffelijke droge inventarisatiegegevens liet je achter, je laat in onze gedachten een aangename en humoristische persoon achter. Iets wat wellicht nog van veel grotere waarde is dan de onderzoeksgegevens die je verzamelde. Limburg heeft helaas een kleurrijke veldornitholoog verloren.

Boena van Noorden

Namens je collega-veldmedewerkers van de afdeling Groen van de Provincie Limburg.

De provinciale broedvogelkartering van Midden-Limburg-west in 2000

Jean-Paul Ongenae †, Frank Engelen & Boena van Noorden

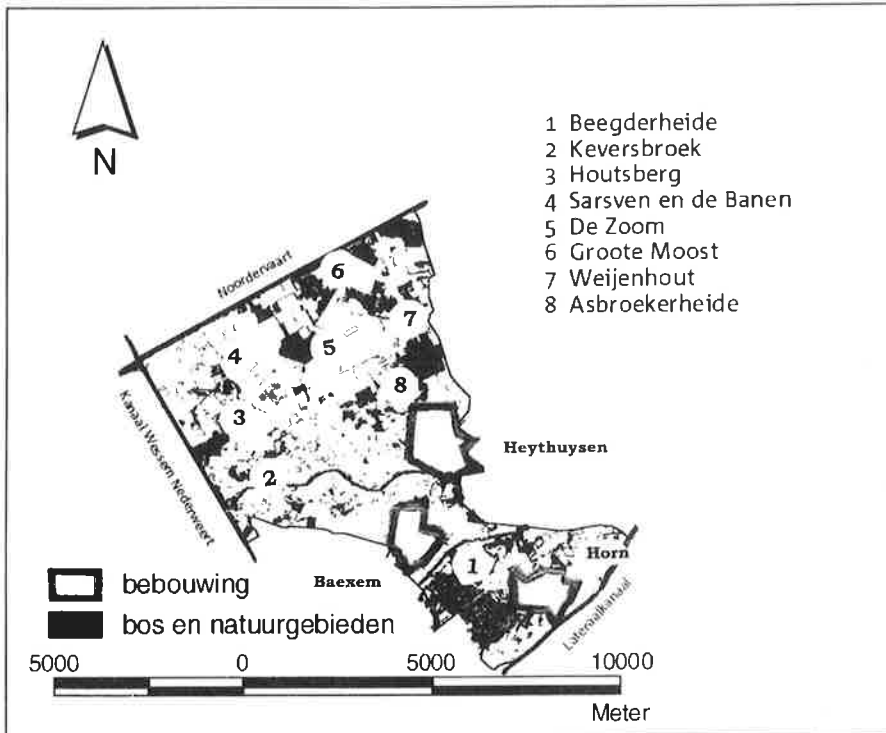
Inleiding

In 1998 is de provincie Limburg begonnen met de actualisering van de gegevens van de vlakdekkende broedvogelkartering 1990-97. De ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied gaan zo snel dat na 10-15 jaar de gegevens verouderd zijn en aan gebruikswaarde inboeten. Voor het voeren van een goed provinciaal beleid op het vlak van bijvoorbeeld natuurbehoud, ruimtelijke ordening en milieubescherming is het gewenst te beschikken over een actuele dataset. Verder kan, zij het met de nodige beperkingen, een vergelijking gemaakt worden tussen te oude en nieuwe broedvogelgegevens. Zo kan een beeld worden verkregen van ontwikkelingen in de vogelbevolking en de effectiviteit van het provinciale natuurbeleid. De resultaten van de actualisering in 1998 en 1999 werden eerder in dit tijdschrift gepubliceerd (Koopmans & Ongenae, 1999 en Koopmans et al. 2000). In 2000 werd in Midden-Limburg de actualisering voortgezet.

Het studiegebied werd voor het eerst in 1991 en 1992 gekarteerd. In dit artikel zullen de resultaten van de oude en de nieuwe kartering met elkaar worden vergeleken.

Onderzoeksgebied

Het studiegebied ligt in Midden-Limburg, grofweg tussen Roermond in het zuidoosten en Nederweert in het noordwesten. Het gebied wordt in het westen en noorden begrensd door respectievelijk het kanaal van Wessem naar Nederweert en de Noordervaart. De oostgrens is de weg Heibloem-Heythuysen en vanaf Heythuysen naar het zuiden tot aan de spoorlijn Weert-Roermond. Deze spoorlijn is vervolgens tot aan de Maas het laatste deel van de oostgrens. De Zuidgrens wordt gevormd door het Lateraalkanaal tot aan Beegden. Vanaf Beegden loopt deze grens via Baexem en Kelpen naar het kanaal Wessem-Nederweert. Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van ca.

Figuur 1. Ligging van het studiegebied van de provinciale broedvogelkartering in 2000.

8.900 ha, hiervan is 8.493 ha onderzocht. Het niet onderzochte deel omvat bebouwd gebied, sportvelden en campings. De plaatsen Baexem, Beegden, Heythuysen, Horn, Leveroij en Nederweert-Eind nemen het overgrote deel van het niet onderzochte gebied voor hun rekening.

Bos en heide

In het uiterste noorden, en ten zuiden van de spoorlijn Weert-Roermond, liggen de twee grootste boscomplexen. Het zuidelijke deel tussen Horn, Beegden en Baexem (oppervlakte ca. 700 ha) bestaat in het zuiden uit arme grove dennenbossen op voormalig stuifzand. Het droge bosgebied en de heiderestanten op de Beegder- en Hornerheide gaan geleidelijk over in een parkachtig landschap. Dit strekt zich uit tot aan het kasteel van Horn. Op de Hornerheide liggen relatief veel middeloude opstanden lariks en douglas. De bossen van de Beegderheide bestaan uit overwegend (zeer) eenvormig middeloud grove dennenbos. In veel percelen is een dichte opslag van hoofdzakelijk lijsterbes en berk aanwezig, met een struiketage van voornamelijk braam. Vogelkundig behoren deze percelen tot de armste van het onderzoeksgebied. Het bos in de omgeving van de Beegderheide is daarentegen wel interessant. Te midden van het bosgebied liggen de heiderestanten en enkele stuifzanden, die gezamenlijk een oppervlakte van ca. 80 ha omvatten. In het noordelijk deel van de Beegderheide liggen de meeste vennen. Eind negentiger jaren zijn deze vennen vrijgesteld van berkenopslag, waardoor de heide en de vennen een minder versnipperd karakter hebben gekregen. Aansluitend liggen in het Maasdal wat rijkere loofbossen bestaande uit voornamelijk populieropstanden en elzenbroekbos.

Het tweede boscomplex ligt in het noorden tussen Heythuysen en de Noordervaart. Dit ca. 500 ha metende min of meer samenhangeende bosgebied wordt gedomineerd door middeloude grove dennenbossen op schrale bodem. Deze bossen zijn de meest westelijke uitlopers van het boscomplex Waterbloem / Asbroekerheide. In deze bossen liggen relatief veel kapvlaktes. Met name rondom deze vlaktes ligt een aantal redelijk structuurrijke middeloude grove dennenpercelen. Aan de zuidkant van de Noordervaart ligt op rijkere en nattere grond een aantal interessante bosgebieden. De belangrijkste zijn landgoed Caluna, de Grote- en Kleine Moost en landgoed Het Kruis. Op Caluna, landgoed Het Kruis en in de Kleine Moost domineren elzenbroek en populieren het beeld. De drogere delen van deze bossen bestaan uit middeloude eikenbossen en relatief veel douglas. Zowel in de Kleine- als in de Grote Moost zijn door waterstandsverandering in de directe omgeving van vennen en beken enkele percelen eiken- en sparrbos permanent onder water komen te staan. De daarop volgende sterfte heeft voor open plekken gezorgd waardoor een gevarieerd bos is ontstaan.

Het gedeelte van het onderzoeksgebied tussen Heythuysen en Nederweert-Eind bestaat uit jonge- open peelontginningen regelmatig afgewisseld met bos(jes) van 2 tot 100 ha. In de samenstelling van deze bosjes zit veel variatie. Van droog vrij monotoon naaldbos, zoals de ca. 100 ha metende Houtsberg tot het vochtige structuurrijke Keversbroek (ca. 25 ha).

Tussen het kanaal Wessem-Nederweert en Leveroij, ligt aan de zuidkant van de Tungelroyse beek een afwisselend halfopen gebied dat gedomineerd wordt door populierenbos. Tevens liggen er wat kleinere eiken- en elzenbroekbossen. Deze vochtige bossen zijn overwegend structuurrijk. Een aantal populierenpercelen was echter tamelijk eenvormig qua ondergroei: dichte bestanden met jonge opslag van dezelfde leeftijd met schaduwrijke kale bodems. In het dal van de Haelensche Beek liggen oude structuurrijke eiken/berkenbossen die worden afgewisseld door populierenbos.

Moeras en water

In het noordelijk deel van het onderzoeksgebied ligt een aantal interessante waterrijke gebieden, te weten het Sarsven en de Banen, de Grote- en Kleine Moost en de Zoom. De noordgrens van het studiegebied wordt gevormd door de Noordervaart. Deze vaart is, met haar rijke oeverbegroeiing, een belangrijk element voor moerasvogels. Het kanaal Wessem-Nederweert heeft veel minder oeverbegroeiing. Hier staat tegenover dat er een aantal inhammen is, waarvan de oevers zijn begroeid met riet, pitrus en biezen.

Het hoogveenrestant de Zoom ligt in een mozaïek van pijpenstootje, heide, pitrus en berkenstruweel. Plaatselijk treffen we in dit 85 ha metende gebied wilgenopslag aan. De Zoom ligt te midden van een intensief landbouwgebied. Hierdoor is er in het reservaat nauwelijks sprake van een stabiele waterstand. In wat drogere periodes verdwijnt daardoor vrijwel al het open water in het gebied. Dankzij twee natte winters op een rij was de waterstand in 2000 in de Zoom en in de andere moerasgebieden hoog. Dit vormde een goede uitgangssituatie voor de vestiging van moerasvogels.

Ten zuidwesten van de Zoom ligt het beschermde natuurmonument het Sarsven en de Banen. Dit ca. 115 ha metende gebied bestaat uit een voedselarm vennencomplex (rond de Banen) en een sterk verrijkt ven (het Sarsven). Langs de westoever van de Banen en rondom het Sarsven ligt een vrij brede rietkraag. In alle hiervoor genoemde terreinen is sinds de eerste onderzoeksperiode in 1991/92 de waterstand flink verhoogd en bovendien is de Banen in 1992 opgeschoond. Dit resulteerde in het slinken van de rietkraag en het verdrinken van een deel van het bos.

In 1991 was in de Grote Moost geen open water van betekenis meer. Na opschoning van het ven medio negentiger jaren, is er

een plas van enkele hectaren groot ontstaan. In een deel van de plas is het wilgenstruweel gespaard gebleven waardoor er momenteel een vrij omvangrijk complex van wilgenstruweel en open water is aan te treffen.

In het noordelijk deel van het studiegebied ligt de van west naar oost stromende Vissensteert. Deze beek is door kanalisatie gedegradeerd tot afvoergoot en is daardoor nauwelijks van betekenis voor beekbegeleidende vogels.

Eveneens van west naar oost stroomt de Tungalroyse Beek door het onderzoeksgebied. Ook deze beekloop is genormaliseerd en daardoor onaantrekkelijk voor vogels. Zuidelijker in het studiegebied stroomt de Haelensche Beek van zuidwest naar noordoost en mondt tenslotte uit in de Leubeek. De beekloop zelf is kaarsrecht en monotoon en heeft daardoor een geringe betekenis voor de avifauna.

Cultuurland

Ongeveer tweederde van het studiegebied bestaat uit open jonge heideontginningen. Kenmerkend voor dit landschapstype zijn de lange rechte wegen omzoomd door eiken. De percelen zijn tamelijk groot, waarin intensief gebruikte akkers de boventoon voeren. Er wordt veel maïs geteeld, maar ook granen, klaver, bloembollen en in toenemende mate tuinbouwgewassen. Tevens is de graszodenteelt in opkomst. De graszodenpercelen zijn monotoon en worden zeer intensief bewerkt en vormen daarmee de soortenarmste habitats in Limburg. Temidden van deze akkers en graslanden liggen talloze intensieve veeteeltbedrijven met hun omvangrijke stallencomplexen.

In de denkbeeldige driehoek Leveroij, Banen & Sarsven en de Zoom ligt nog relatief veel grasland. Het graslandgebied ten noordwesten van Leveroij wordt het minst intensief gebruikt, hier zijn nog redelijk wat kruidenrijke weilanden te vinden. Ook de twee telgebieden in het Maasdal worden gedomineerd door grasland.

Het zuidelijk deel van het onderzoeksgebied is gemiddeld wat meer besloten. Kleine landschapselementen komen we het meest tegen in een brede strook langs de spoorlijn Weert-Roermond en rondom Heythuysen.

Methode

Vanwege de vergelijkbaarheid van de broedvogelkarteringen werd in 2000 dezelfde methode gehanteerd als tijdens de eerste provinciale broedvogelkartering in 1991 en 1992. Het is een door de provincie ontwikkelde variant op de uitgebreide territoriumkartering (Schols & Schepers, 1991). Tussen 14 maart en 4 juli werd elk van de 34 telgebieden driemaal vanaf een half uur voor zonsopgang onderzocht. De bosrijke telgebieden werden het eerste in het seizoen bezocht, de open gebieden daarna. Twintig telgebieden werden in 1991 voor het eerst gekar-

teerd, de overige in 1992. De grootte van de telgebieden varieerde afhankelijk van de terreingesteldheid tussen de 136 en 422 ha. In de periode april / mei zijn één of twee nachtbezoeken gebracht aan gebieden waar rallen of Nachtzwaluwen zouden kunnen voorkomen. Hierbij werd gebruik gemaakt van een cassetterecorder voor het afspelen van de territoriumroep. Waarnemingen van andere nachtvogels werden wel genoteerd maar deze soorten zijn niet systematisch onderzocht.

Een 32-tal algemene soorten werd alleen kwalitatief per kilometerhok geïnventariseerd. De totale tijdsbesteding in het veld bedroeg 782 uur, hetgeen overeenkomt met een onderzoeksintensiteit van 5,52 min./ha. In 1991/92 waren deze waarden respectievelijk 668 uur en 4,72 min./ha. Hieruit blijkt dat het onderzoek in 1991/92 minder intensief was dan de herhaling in 2000.

We zijn ons er van bewust dat het klakkeloos vergelijken van de resultaten van de twee onderzoeksperiodes niet verantwoord is. Er zijn tenslotte slechts drie dagbezoeken gebracht. Voor een goede vergelijking zouden dat er minstens vijf moeten zijn. De vlakdekkende kartering is dan ook niet opgezet om de veranderingen in de vogelbevolking tussen de twee perioden nauwkeurig te meten. Het gaat er om de waarde van het landelijk gebied te bepalen. Echter bij zeer grote verschillen (30-40%) in de aantallen, gaan we er van uit dat deze verschillen niet een methodologische grondslag hebben maar werkelijke verschillen zijn. Deze marge is arbitrair. Het is dan ook geen sinecure om aan te geven waar de meetruis ophoudt en de werkelijke verschillen in populatieomvang beginnen. "Verzachtende" omstandigheden zijn het feit dat er met een groot gebied gewerkt is waardoor één bezoeksronde over meerdere weken is uitgespreid. Hierdoor worden weersinvloeden, individuele verschillen tussen de karteerders en verschillen in territoriumactiviteit deels uitgemiddeld. Indien er bij verschillende vertegenwoordigers van een bepaald ecotoop verschillen in dezelfde richting optreden is dat een indicatie dat deze verschillen een goede afspiegeling zijn van de werkelijke situatie in het veld. Vanwege de geringere inventarisatieintensiteit in 1991/92 en door de slechtere weersomstandigheden in 1991 (zie verder) zijn de gevonden aantallen in 1991/92 te laag. Indien er desondanks in 2000 lagere aantallen zijn gevonden is vrijwel zeker sprake van een reële afname van deze soorten (tabel 1). Men dient dus steeds enige gereserveerdheid bij het lezen van de geconstateerde verschillen in het achterhoofd te houden.

Weersgesteldheid

Aan het veldwerk in 2000 ging een buitengewoon zachte winter vooraf. Dit betekende voor de overwinterende broedvogels een gunstige uitgangssituatie aan het begin van het broedseizoen. De periode half maart [kas] eind maart gaf een wisselend beeld

te zien, naast enkele warme zonnige dagen waren er ook enkele sombere regenachtige dagen. De start was hiermee vrij normaal. April 2000 was zeer zacht en aan de droge en zonnige kant (KNMI). Voor de karteerders betekende dit dat zij de arriverende trekvogels vrij gemakkelijk konden karteren. Mei 2000 was zeer warm, maar wel nat en aan de zonnige kant. Met name in de tweede helft van mei regende het regelmatig. Enkele bezoeken moesten hierdoor worden afgebroken. Maar door de bank genomen waren de karteeromstandigheden gunstig. Op 28 mei trok een zware storm over ons land. Diverse bomen werden ontworteld en nesten waaiden uit de bomen. Een aantal Buizerds kon daardoor opnieuw beginnen. De lente van 2000 was de op één na zachtste in honderd jaar (KNMI). Juni was een zeer goede karteermaand doordat het weer warm, droog en zonnig was. Al met al waren de inventarisatieomstandigheden in 2000 gunstig te noemen.

In 1991 waren de weersomstandigheden verre van gunstig voor de kartering (van der Coelen & van Seggelen, 1993). Het was zelfs het slechtste karteerjaar in de negentiger jaren. Met name de laat terugkerende soorten met een korte zangperiode werden daardoor minder goed opgespoord. Hierbij moet gedacht worden aan soorten als Bonte Vliegenvanger, Bosrietzanger, Gekraagde Roodstaart, Grauwe Vliegenvanger, Nachtegaal, Spotvogel, Sprinkhaanzanger en Wielewaal. Maar ook soorten die tijdens drie bezoeken konden worden opgemerkt kwamen hierdoor minder goed uit de verf. In 1992 waren de weersomstandigheden een stuk gunstiger en vergelijkbaar met die in 2000 (van Noorden, 1994).

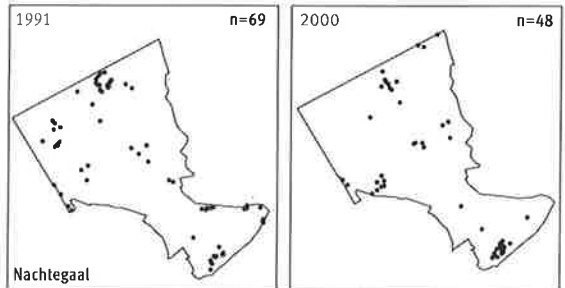
Resultaten

In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van het aantal vastgestelde territoria in 1991/1992 en 2000. In 2000 zijn in totaal 117 soorten broedvogels vastgesteld, waarvan Dodaars, Geelgors, Geoorde fuut, Groene specht, Grutto, Ijsvogel, Nachtzwaluw, Oeverzwaluw, Patrijs, Roodborsttapuit, Steenuil en Zomertaling de rode lijstsoorten zijn. In 1991/92 waren er 112 soorten. Niet alleen het aantal soorten maar ook het aantal territoria was in 2000 met 5318 territoria 18% hoger dan in 1991/92 (4495 territoria). Voor een groot deel is met name dit betere kwantitatieve aspect terug te voeren op de gunstigere karteeromstandigheden en hogere onderzoeksinspanning in 2000. De totale vogeldichtheid op basis van de kwantitatief gekarteerde soorten komt in 2000 uit op 62,6 territoria per 100 ha onderzocht gebied. De verdere resultaten worden aan de hand van de verschillende ecotopen besproken.

Bossen

De bossamenstelling in het onderzoeksgebied van 2000 is tamelijk gevarieerd. Eén van de grootste verschillen met de on-

derzoeksgebieden van de afgelopen drie jaren is de grotere oppervlakte aan vochtige bossen (populierbos en elzenbroekbos). Dit weerspiegelt zich in een ruime vertegenwoordiging van soorten als Nachtegaal, Wielewaal en (in mindere mate) de Zomertortel. De Nachtegaal is flink in aantal achteruit gegaan evenals elders in Zuid-Nederland (Bakhuizen & Hustings, 1999; Poelmans & van Diermen, 1997). De soort nam in het onderzoeksgebied met 30% af van 69 territoria in 1991-1992 naar 48 in 2000. Ook de verspreiding is ijler geworden (figuur 2). In

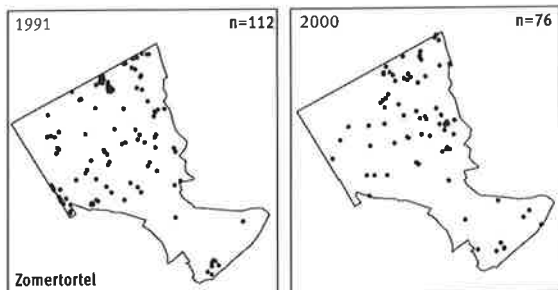

Figuur 2. De verspreiding van de Nachtegaal in het studiegebied in 1991/92 en in 2000.

91/92 waren nog 23 telgebieden bezet, in 2000 waren dit er 17. De Nachtegaal verdween van het toneel op Landgoed het Kruis (in 1991 nog zeven territoria) en bij de Banen en het Sarsven (in 1991 nog zes). In beide terreinen is natuurlijke successie van het bos de meest waarschijnlijke oorzaak. Daarnaast speelt bij de Banen en het Sarsven waarschijnlijk de waterstandverhoging ook een rol. Enkele percelen in het noordelijk deel van de Banen staan tegenwoordig permanent onder water. Ook in de populierenbossen op rivierklei is de trend negatief. Twee telgebieden langs de Maas tussen Haelen en Beegden waren in 1992 nog goed voor 18 zangposten, in 2000 waren dat er nog tien.

De Wielewaal is in acht jaar tijd met 20% afgenomen. Dit valt nog mee vergeleken met de afname in het studiegebied van 1998, deze bedroeg maar liefst 80%. Er werden in 2000 51 Wielewalen gekarteerd (in 1991/92 64 territoria). De indruk bestaat dat de soort in landgoedbossen harder achteruit gaat dan in de vochtige populierenbossen. De Midden-Limburgse populatie liep terug van 123 territoria in 1991-1992 naar 73 in 1998-2000. De verspreiding in het in 2000 onderzochte gebied is iets dunner geworden, 22 bezette telgebieden tegen 26 in 91/92. De tendens in de telgebieden is weinig eenduidig. Zo nam de Wielewaal in de elzenbossen rondom de Banen en het Sarsven sterk af (van 10 naar 2 territoria), terwijl de soort in het aangrenzend gebied het Vlakwater toenam van 1 naar 4 territoria. De populierenbossen bij Heythuysen, Caluna en Landgoed Het Kruis laten een lichte toename zien. De soort bereikt hier een dichtheid van ongeveer vier territoria per 100 ha.

De stand van de Zomertortel liep met 28% terug (van 106 naar 76). Wanneer men zich realiseert dat de telomstandigheden in mei/juni 1991 vaak ongunstig waren, dan is de werkelijke afname waarschijnlijk nog groter (figuur 3). Enkele extremen zijn de afname op landgoed Het Kruis (van 16 naar vijf) en in de Beemen van de Tungelroysche beek (van 12 naar één). In laatstgenoemd terrein is door het dichtgroeien van kapvlaktes de opfervlakte geschikt ecotoop fors afgenomen. De afname in het onderzoeksgebied van 1998 lag in dezelfde orde van grootte

Figuur 3. De verspreiding van de Zomertortel in het studiegebied in 1991/92 en in 2000.

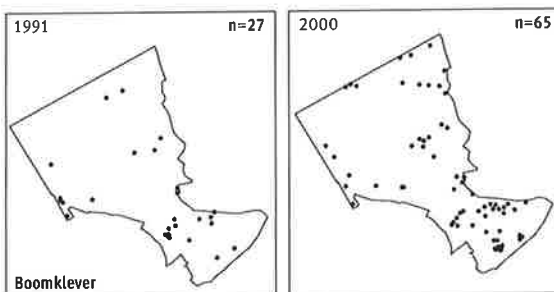
(Koopmans & Ongena, 1999). In 1999 werd daarentegen een toename geconstateerd van 30% t.o.v. 1991 (Koopmans et al., 2000). Tegenover de algehele afname staat een toename in een klein aantal gebieden. Voorbeelden zijn de Zoom en landgoed Caluna (beide van één naar vier). De totale Midden-Limburgse populatie liep terug van 308 territoria in 1991-1992 naar 258 (-16%) in 1998-2000. Het gaat overigens in heel Nederland

Kleine bonte specht - E. Koops

slecht met de Zomertortel. Midden-Limburg steekt wat dat betreft nog gunstig af bij de landelijke index over de laatste tien jaar, omdat de Nederlandse populatie in die periode meer dan halveerde (van Dijk et al., 1999).

De humusrijke bossen van landgoed Caluna en ten zuiden van landgoed Het Kruis bleken goed voor twee territoria van de in Limburg opmerkelijk schaarse Houtsnip (schatting 1998 voor Limburg 24-40 territoria, Van Noorden & Schols, 1999). De twee territoria zijn vastgesteld tijdens eenmalige avondbezoeken in mei.

Figuur 4. De verspreiding van de Boomklever in het studiegebied in 1991/92 en in 2000.

Holenbroeders doen het uiteraard goed in de ouder wordende bossen. Enkele voorbeelden zijn Kleine bonte specht (+36%), Boomkruiper (+22%) en de Boomklever, waarvan de stand ruim verdubbeld is (figuur 4). De toename van de Boomkruiper was het sterkst in de moerasbossen, zoals rond de Banen en Sarsven, landgoed het Kruis en de Grote Moost. In al deze gebieden lijkt de stand ten opzichte van 91/92 te zijn verdubbeld. Of er werkelijk een verdubbeling heeft plaats gevonden is de vraag, gezien de betere omstandigheden en de hogere inventarisatieintensiteit in 2000.

De Kleine bonte specht neemt nog steeds toe: periode 1991-2000 +29%. Eén gebied springt er duidelijk uit, de Banen en het Sarsven. De (gedeeltelijk) afgestorven elzenpercelen rondom de vennen bleken erg in trek. De Kleine bonte specht nam toe van twee territoria in 1991 tot zes territoria in 2000, hetgeen resulteert in een respectabele dichtheid van ca. vijf territoria per 100 ha. Een vergelijkbare dichtheid is gevonden in de populierenpercelen van het Keversbroek. In oude eikenbossen en landgoederen is de soort stabiel of licht toenemend. De Midden-Limburgse populatie nam toe van 72 territoria in 1991-1992 naar 99 in 1998-2000.

De lastig te inventariseren Zwarte specht nam duidelijk toe (van 18 naar 32). De oude populierenpercelen zijn geliefd als nestlocaties. Van hieruit worden fourageervluchten naar de drogere bossen ondernomen. Uit onderzoek in Drenthe bleek dat de Zwarte specht daar schromelijk overschat werd (van Manen, 1998). Op basis van de Drentse informatie is de schatting

voor Limburg aangepast (van Noorden & Schols, 1999). De vraag is of deze vertaalslag zondermeer voor de Limburgse situatie mag worden toegepast. De bossamenstelling in Limburg (en andere delen van Zuid-Nederland) is beduidend anders dan in Noord-Nederland en duidelijk aantrekkelijker voor de Zwarte specht. Intensief onderzoek in Midden-Brabant leverde in 1989 26 territoria op in een gebied van ca. 2000 ha. Van deze territoria werden er 22 bevestigd door een nestvondst (Van Diermen, 1990). De gemiddelde dichtheid in de meeste Brabantse bossen (één per 80 á 100 ha) komt overeen met dichtheden in Midden-Limburg (Poelmans & van Diermen, 1997). De Midden-Limburgse populatie nam toe van 57 territoria in 1991-1992 naar 78 territoria in 1998-2000.

Het is opmerkelijk dat de Grote bonte specht in tegenstelling tot de overige spechten in de jaren '90 schijnbaar niet toenam. Het aantal territoria in het Zuidelijk-Peelgebied bleef in de beide onderzoeksperiodes exact gelijk, namelijk 187.

De Appelvink lijkt ook te profiteren van het ouder worden van de Midden-Limburgse bossen. Gesommeerd over de drie onderzoeksjaren 1998-2000 zien we een toename van 43 naar 134 territoria ten opzichte van 1991/92. De trend loopt parallel met die elders in Nederland terwijl er voor Zuid-Limburg aanwijzingen zijn dat de stand hier enigszins is teruggelopen sedert eind tachtiger jaren (Bijlsma et al., 2001).

Het seizoen 2000 was het derde op rij waarin een afname van de Zwarte mees werd geconstateerd (-21%). In 1998 en 1999 bedroeg de afname resp. -28% en -32%. Het aantal telgebieden met Zwarte mezen veranderde weinig tussen 91/92 en 2000, 19 tegen 17. De stand van de Zwarte mees in de drie tot nu toe tweemaal gekarteerde gebieden liep terug van 830 territoria in 1991-1992 tot 596 territoria in 1998-2000. Vooral de populaties van kleinere geïsoleerde bossen staan onder druk. Zo halveerde de stand bij het Vlakwater. In de grotere bossen is de tendens licht afnemend. In het zuidelijk deel van het onderzoeksgebied, bij de Beegderhei en de Hornerhei bleef de stand vrij stabiel. Maar in de bossen tussen Heibloem en Heythuysen daalde de stand in twee telgebieden, in de Kleine Moost van 17 in 1991 naar acht in 2000. In het zuidelijk deel van de Asbroekerhei ging de Zwarte mees van acht naar twee territoria. De dichtheid in de grote bosgebieden ligt tegenwoordig rond de tien territoria per 100 ha. In 1991 werden in de Heldense bossen nog dichtheden tot 23 territoria per 100 ha geconstateerd (van der Coelen & van Seggelen 1993).

De tendens bij de Matkop is onduidelijk. Van 1998 tot 2000 waren de cijfers als volgt: -6%, +28% en -20%. Van duidelijk afname was sprake in een aantal vochtige bossen zoals de Kleine Moost, landgoed Het Kruis en de Banen en Sarsven. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de waterstandverhoging in deze gebieden. Delen van het bos kwamen hierbij blank te staan,

waardoor de vegetatie inclusief de boomlaag afstierf. Deze delen zijn ongeschikt geworden voor de Matkop. In 2000 zijn in 30 van de 32 telgebieden Matkopen geregistreerd, in 1991 was er geen enkel telgebied zonder Matkopen.

De Glanskop is niet meer vastgesteld in het studiegebied. In tabel 1 is bij de periode 1991/92 één territorium vermeld. Dit is minder dan aanvankelijk door de provinciale karteerders werd opgegeven. Naar aanleiding van elders in ons land aan het licht gekomen determinatiefouten, zelfs door zeer ervaren vogellaars (Bult, 1999), is de dataset nog eens tegen het licht gehouden. Hieruit bleek dat een groot aantal waarnemingen betrekking had op niet optimaal habitat (droge dennenbossen) en navraag bij de waarnemers leerde dat slechts in een in klein aantal gevallen de zangwaarnemingen werden gestaafd met een zichtwaarneming. Dit was de aanleiding om het grootste deel van de Midden-Limburgse waarnemingen ten westen van de Maas te schrappen.

De Middenlimburgse populatie van de Kuifmees is zeer stabiel. De kartering van 1991/92 leverde 747 territoria op, tegen 738 in 1998-2000. Zowel in de grote als in de meer geïsoleerde kleinere bossen is de stand gelijk gebleven.

Het succesverhaal van de Buizerd gaat door (Koopmans et al., 2000). De stand in het in 2000 onderzocht gebied is in acht jaar tijd ruim verdubbeld. De toename in de gebieden die in 1998 en 1999 zijn geteld lag rond de 60%. De Midden-Limburgse populatie nam toe van 97 territoria in 1991/92 naar 174 in 1998-2000.

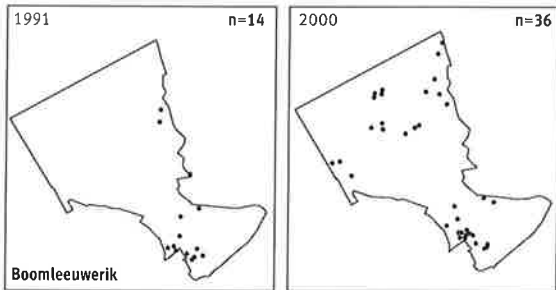
In grote delen van Oost-Nederland is de stand van de Havik al enige jaren stabiel tot licht afnemend (Bijlsma, 1999). Het onderzoeksgebied van 2000 is het eerste waarin een toename werd geconstateerd (van 15 naar 21). Nieuwe vestigingen vonden ondermeer plaats in de Groote Moost, Asbroekerheide en aan de rand van het Maasdal tussen Haelen en Beegden.

Bij grootschalige karteringen schiet de Wespandief er soms wat bij in. In de tijd dat de Wespandief actief is worden er slechts twee bezoeken gebracht. Voorts is er weinig tijd om intensief naar nesten te zoeken. De in 1998 en 1999 door de provincie onderzochte delen van Midden-Limburg leverde in totaal slechts twee territoria op. Het onderzoeksgebied van 2000 was goed voor vijf territoria. De voorkeur voor (vochtige) loofbossen blijkt uit de territoria die in de Groote Moost, het beekdal van de Tungelroysche beek en in een wilgenbos bij Nederweert-Eind zijn aangetroffen.

Midden-Limburg is een belangrijke streek voor de Boomvalk (o.a. Bijlsma, 1999). De populatie is min of meer stabiel (van 11 naar 14). In 2000 bevonden de meeste territoria zich in kleine bosjes en lanen in halfopen gebied. Het enige territorium in aaneengesloten bos is bij de Beegderhei geconstateerd. In het beekdal bij Leveroij en het populiergebied bij Horn zijn in

beide onderzoeksperiodes Boomvalken aangetroffen. Het paartje bij Leveroi broedde op een gevlochten kunstnest in een Grove den.

De Boomleeuwerik floreert in Midden-Limburg. De populatie groeide de laatste tien jaar met maar liefst 72%. In het in 2000 onderzocht gebied was de toename het sterkst (van 14 naar 36). De Boomleeuwerik nam in de natuurgebieden licht toe, bijvoorbeeld op de Beegderhei (van negen naar 12 territoria). De sterkste toename vond in het cultuurland plaats (figuur 5).

Figuur 5. De verspreiding van de Boomleeuwerik in het studiegebied in 1991/92 en in 2000.

Maar liefst elf nieuwe telgebieden werden gekoloniseerd. Veel territoria waren te vinden dicht bij bosranden, maar ook akkercomplexen ver verwijderd van natuurgebieden herbergen tegenwoordig broedende Boomleeuweriken. De akkerpopulatie van de Boomleeuwerik is landelijk gezien tamelijk bijzonder. Ter vergelijking: in de jaren '80 werden in heel Midden- en Oost-Brabant slechts 14 territoria van de Boomleeuwerik geconstateerd (Poelmans & van Diermen, 1997).

Opmerkelijk is de terugkeer van de Nachtzwaluw op de Beegderheide, die eind zeventiger [kas] begin tachtiger jaren verdwenen is (Peeters & Hannen, 1996). In 2000 werden maar liefst vier territoria gelokaliseerd. Waarschijnlijk is dit te danken aan het voorbeeldige beheer dat de gemeente Heel in dit terrein voert. In de loop der tijd was ongeveer de helft van de heide verdwenen door spontane bosopslag (van den Berg, 1996). Deze bosopslag is verwijderd, waardoor een karakteristieke heidesoort als de Nachtzwaluw zich weer kon vestigen. De Roodborsttapuit heeft meer moeite zich te vestigen in dit terrein. Inventarisaties in 1990, 1992, 1995 en 1996 leverden alleen in 1990 en 1995 één territorium op (Peeters & Hannen, 1996). In 2000 werd de soort hier evenmin vastgesteld. Mogelijk is de hoeveelheid struweel nog te gering voor een definitieve vestiging.

Zeker niet minder bijzonder is de toename van de Boompieper. Ieder jaar opnieuw verbazen de hoge aantallen van deze soort. In het in 2000 getelde gebied is de stand meer dan verdubbeld t.o.v. begin jaren '90, 419 territoria nu tegen 192 territoria in

91/92. Op de Beegderheide nam de soort toe van 23 in 1992 naar 49 in 2000. Ook in het cultuurland won de soort behoorlijk wat terrein. Zo nam de soort in heideontginningen ten noorden van Leveroi toe van 12 territoria in 1991 naar 30 territoria in 2000. De toename in Midden-Limburg is opmerkelijk, op Europese schaal geldt de Boompieper als een (zeer) stabiele soort, die sinds de jaren '70 weinig schommelingen te zien gaf (Hagemeijer & Blair, 1997). De Boompieper was in 2000 de meest algemene kwantitatief getelde soort.

De Gekraagde roodstaart liet lange tijd in heel Europa een sterke achteruitgang zien (Hagemeijer & Blair, 1997). De laatste jaren zit de soort in bepaalde delen van Nederland in de lift (Bijlsma et al., 2001), zo ook in Midden-Limburg. De afgelopen drie jaar gaf de soort in de drie afzonderlijke deelgebieden een toename te zien van resp. 21%, 40% en 65%. Geen slechte cijfers voor een voormalige rode lijst soort. Droge dennenbossen vormen het favoriete ecotoop van de Gekraagde roodstaart. In deze gebieden was de toename het sterkst. Het mooiste voorbeeld is de Beegderhei waar de populatie groeide van vijf territoria in 1992 naar 24 territoria in 2000. Ook in voormalige stuifzandbebouwingen in het noordelijk deel van het onderzoeksgebied is een flinke toename geregistreerd, zoals op de Asbroekerheide (van drie naar acht).

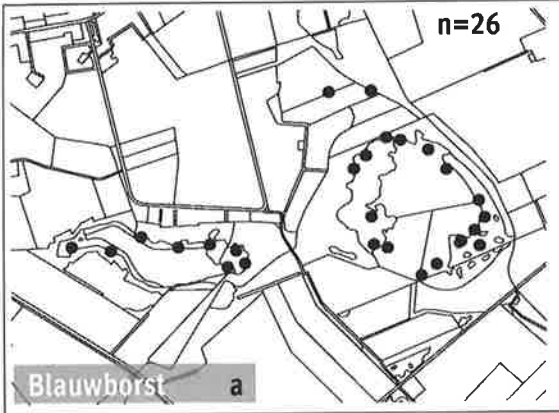
Moerasgebieden

Net zoals de inventarisatie in 1991 uitwees bleken de Noordervaart, het Sarsven, de Banen, de Zoom en de Grote Moost de meest waardevolle moerasgebieden in het studiegebied te zijn. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat deze gebieden in sterke mate de gevonden aantallen van de moerassoorten bepalen. Ten opzichte van 1991 zijn de resultaten van het Sarsven en de Noordervaart relatief onveranderd gebleven. Door opschoning en waterstandverhoging zijn de Grote Moost en de Banen ingrijpend van karakter veranderd. Er is meer open water gekomen ten koste van de oevervegetatie die voor een groot deel uit riet bestond. De Zoom was aanmerkelijk natter dan in 1991. Verder zullen de resultaten door het slechte weer in het voorjaar van 1991 negatief zijn beïnvloed.

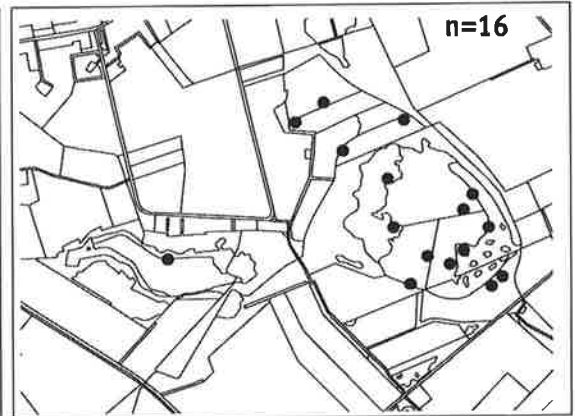
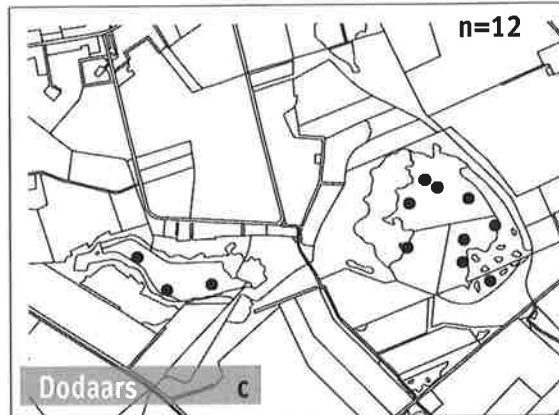
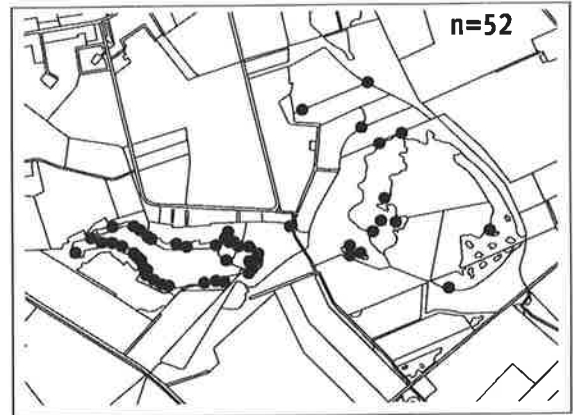
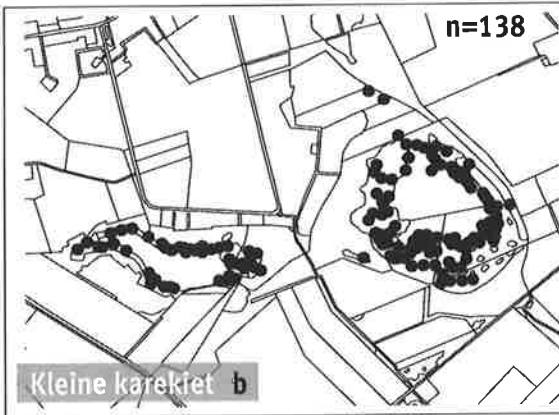
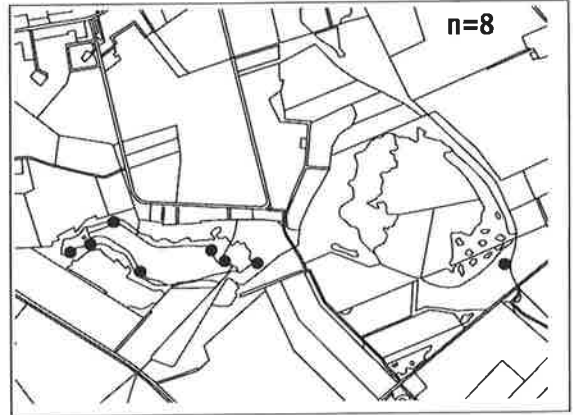
De Noordervaart was in beide jaren goed voor Kleine Karekieten, al waren de aantallen in 1991 lager. Voor een deel is dit toe te schrijven aan de slechte karteeromstandigheden in 1991.

De effecten van de opschoning op de vogelstand in de Banen zijn evident. In 1991 zijn hier dan ook veel meer Blauwborsten (van 18 naar één), Kleine Karekieten (van 92 naar 13), Rietgoren (van 21 naar 1) en Waterrallen (van zes naar drie) geteld (tabel 2). In figuur 6 is heel duidelijk te zien dat Blauwborst, Do-daars en Kleine Karekiet in de Banen sterk in aantal verander-

1991

2000

Figuur 6. Vergelijking van de gebieden Sarsven en de Banen tussen 1991 en 2000 voor Blauwborst (a), Kleine Karekiet (b) en Dodaars (c).

Bruine kiekendief - P. Palmen

den terwijl in het niet opgeschoonde Sarsven de aantallen nageoeg gelijk bleven. Herstel van open water in de Banen leverden in 2000 onder andere meer Dodaarzen (van negen naar 14), Futen (van één naar vijf), Geoorde Futen (van nul naar vier), Grauwe Ganzen (van vier naar zeven), Kuifeenden (van nul naar vijf), Krakeenden (van één naar vijf) en Slobeenden (van nul naar zes) op. Verheugend was het feit dat er een territorium van de Bruine Kiekendief in de Banen werd vastgesteld. Moerassoorten als Rietzanger, Roerdomp, Sprinkhaanzanger en Woudaapje konden in 2000 hier niet meer worden vastgesteld.

Door een nat voorjaar ging de sterk verdrogingsgevoelige Zoom een goed seizoen tegemoet. In 2000 werden hier 28 Blauwborsten, 42 Rietgorzen en 17 Waterrallen vastgesteld (tabel 2). Dit in tegenstelling tot 1991 toen er geen Waterrallen werden gevonden en de Blauwborst en Rietgors bleven steken op respectievelijk 10 en 35 territoria. De hier bereikte dichtheid van de Waterral behoort tot de hoogste in Limburg (20,0 territoria / 100 ha). Zeer bijzonder en nieuw voor Limburg was het tijdens de kartering ontdekte territorium van de Graszanger in dit gebied (Vossen, 2000).

Ook de Groote Moost was in 1991 volledig begroeid en had geen open water van betekenis. Grauwe Ganzen, eenden, fuutachtigen, maar ook Meerkoeten en Waterhoentjes waren er daardoor afwezig. In 2000 was het soortenspectrum ten gevolge van de opschoning veel breder. Er werden in dit gebied maar liefst 12 paar Dodaarzen en zeven paar Geoorde Futen geteld.

De tegenwoordige toestand van de Groote Moost is voor deze soorten blijkbaar uitzonderlijk gunstig. De Grauwe Gans telde er drie succesvolle broedparen, de Krakeend telde vijf paren, de Wintertaling vier paren en de Meerkoet was met 14 territoria goed vertegenwoordigd (tabel 2). De enige moerassoort die uit het gebied verdween is de Sprinkhaanzanger, waarvan in 1991 nog twee territoria aanwezig waren.

De Blauwe Reiger bezet een kolonie bij landgoed 't Kruis en bij Horn. De laatste is gegroeid van 21 naar 70 nesten. De kolonie in 't Kruis bleef tamelijk stabiel (van 26 naar 28 nesten). Van de Grote Gele Kwikstaart werden twee en van de IJsvogel werden zeven territoria gevonden. Bij voorgaande inventarisaties werden deze soorten niet aangetroffen. Vooral de IJsvogel had dus een goed jaar, een bekend verschijnsel na het opeenvolgen van zachte winters. Het Waterhoen nam over het gehele studiegebied toe van 50 naar 71 paren en de Meerkoet van 57 naar 116 paren. Deze toename heeft waarschijnlijk te maken met de combinatie van de opschoning van de verlandde vennen en de reeks zachte winters.

De Nijlgans is met 19 paren de meest prominente nieuwkomer in het studiegebied.

Naast de grotere moerasgebieden zijn de resultaten van de moerasvogels op de vennen van de Beegderheide vermeldenswaardig. De Dodaars bleef hier ten opzichte van 1992 gelijk met drie territoria. De Grauwe Gans, Kuifeend en Waterral waren met respectievelijk drie, drie en één territoria nieuwkomers. Wintertaling en Rietgors deden het minder goed, doordat eerstgenoemde afnam van drie naar één en de Rietgors zelfs van het toneel verdween (van één naar nul).

Cultuurland

Na drie jaar karteren wordt duidelijk dat het met een aantal aan het cultuurland gebonden soorten niet goed gaat. Met name de Patrijs en de Veldleeuwerik hebben een flinke veer moeten laten. In 2000 namen deze soorten ten opzichte van 1991/92 af van respectievelijk 122 naar 53 en van 210 naar 118 territoria. Indien de cijfers van de periode 1998-2000 worden gesommeerd en vergeleken komen we bij de Patrijs in Midden-Limburg uit op een afname van 61% in nog geen tien jaar tijd. Voor de Veldleeuwerik is deze afname 37%. Deze afnames zijn waarschijnlijk terug te voeren op een verdere intensivering van de landbouw. Het Limburgse beeld is geen uitzondering, ook landelijk dalen de indexcijfers voor beide soorten nog van jaar op jaar (van Dijk et al., 1999). De hoogste dichtheid bereikt de Patrijs in het agrarisch gebied tussen Leveroy, Heythuysen en Baexem. In dit 1314 ha metende gebied werden 25 territoria (1,9 territoria / 100 ha) vastgesteld. De beste regio voor de Veldleeuwerik is het 1375 ha metende cultuurgebied ten zuiden van

de Zoom tot aan de lijn Leveroy-Heythuysen. Hier werd een dichtheid van 2,3 territoria per 100 ha geregistreerd.

Naast deze twee extreme dalers is er nog een aantal cultuurlandsorten die een afname laten zien (tabel 1). Voorbeelden hiervan zijn Braamsluiper (van 14 naar negen), Grutto (van 19 naar 12), Spotvogel (van 177 naar 125) en Wulp (van 35 naar 23). Tijdens de twee vorige karteringen in 1998 en 1999 vertoonden Spotvogel en Wulp geen afname zodat het mogelijk bij deze soorten om een incidentele afname gaat. Braamsluiper en Grutto daarentegen deden het in de twee voorgaande jaren ook al slecht. De Grutto weet zich in klein aantal ten noorden van Leveroy te handhaven.

Gelukkig is het niet alleen kommer en kwel in het cultuurgebied. Zo lijkt de op de rode lijst geplaatste Geelgors net zoals in voorgaande jaren een toename te laten zien. Dit geldt ook voor Gele Kwikstaart, Grasmus en Torenvalk. Deze soorten hebben kennelijk geen moeite om in te spelen op de steeds grotere dynamiek in het agrarische gebied. De Geelgors had in het beste deel van het studiegebied 88 territoria. Het gaat om het 1935 ha metende gebied tussen de Banen, de Zoom en Leveroy (4,5 territoria / 100 ha). Bij de Grasmus zijn twee bolwerken te onderscheiden. Het ene ligt tussen Beegden, Horn en Buggenum, het andere in de vierhoek Mildert, Nederweert-Eind, landgoed 't Kruis en Heythuysen. In deze gebieden werd respectievelijk een dichtheid van 9,4 en 5,0 territoria per 100 ha bereikt.

De toename van de Roodborsttapuit is heel frappant. De soort die al jaren steeds meer terrein verloor in het Limburgse cultuurgebied, is bezig met een ongelofelijke comeback (Hustings & van Noorden, 1999). In 1991/92 werden slechts 18 territoria in het studiegebied gevonden. Negen jaar later waren dat er ruim vier maal (84) zo veel geworden (figuur 7). Deze wederopstanding is niet goed verklaarbaar, zij het dat de soort waarschijnlijk geprofiteerd heeft van al maar uitdijende aantallen in de natuurgebieden als de nabijgelegen Grootte Peel. Een deel van deze vogels heeft zich waarschijnlijk gevestigd in het cultuur-

gebied en weet zich er nu wel te handhaven. Het beste telgebied ten oosten van de Zoom (Hollander) met een omvang 380 ha cultuurgebied telde twaalf territoria (3,2 territoria / 100 ha).

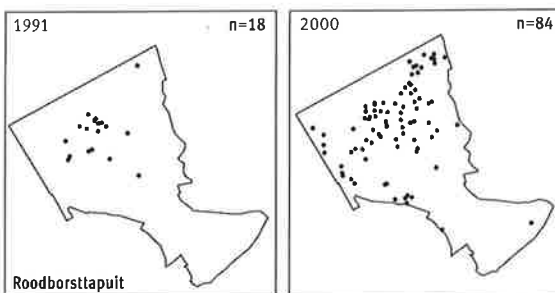
Verrassende nieuwkomer in het cultuurgebied was de Orpheusspotvogel die vanuit een weelderige vegetatie op een boere erf bij Hollander (gemeente Heythuysen) zijn territorium afbakende.

DANKWOORD

We zijn dank verschuldigd aan onze medekarteerders Ruud van Dongen, Harrold Steendam en Paul de Winden die ons met daad en raad bij stonden. Jan Boeren verzorgde de kaartjes in dit artikel. De eigenaar van landgoed 't Kruis verleende ons toestemming om ook dit deel van het studiegebied te kunnen karteren.

LITERATUUR

- Bakhuizen, J.J. & F. Hustings, 1999. *Misère in het bronsgroene eikenhout: Nachtegalen in Limburg*. *Limburgse Vogels* 10: 82-88.
- Berg, J.G.S. van den, 1996. *Het beheer van de Beegerheide: verleden, heden en toekomst*. *Natuurhistorisch Maandblad* 85: 184-186.
- Bijlsma, R.G., 1999. *Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 1998*. *De Takkeling* 7:6-51.
- Bijlsma, R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen, 2001. *Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2)*. GMB Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Bult, H., 1999. *Glanskop perikelen in West-Brabant*. *Limosa* 72: 85-88.
- Coelen, J. van der & C. van Seggelen, 1993. *Broedvogels van het Zuidelijk Peelgebied*. *Avifaunakartering Limburg, deelgebied II*. Provincie Limburg, Maastricht.
- Diermen, J. van, 1990. *Broedvogels in 1989 van Kampina & Oisterwijkse Bossen en Vennen*. *Rapport Vereniging Natuurmonumenten, 's Graveland*.
- Dijk, A.J. van, A. Boele, F. Hustings, D. Zoetebeier & R. Meijer, 1999. *Broedvogel Monitoring Project jaarverslag 1996-97*. SOVON-monitoringsrapport 1999/03. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Hagemeijer, E.J.M. & M.J. Blair (Editors), 1997. *The EBCC atlas of European breeding birds: Their distribution and abundance*. T.&A.D. Poyser, London.
- Hustings, F. & B. van Noorden, 1999. *De Roodborsttapuit laat zich niet uit het veld slaan*. *Limburgse Vogels* 10: 62-67.
- Koopmans, M. & J.P. Ongenae, 1999. *Resultaten eerste actualisering provinciale broedvogelkartering in 1998*. *Limburgse Vogels* 10: 115-125.
- Koopmans, M., J.P. Ongenae & B. van Noorden 2000. *Enkele resultaten van de provinciale broedvogelkartering in Midden-Limburg-west in 1999*. *Limburgse Vogels* 11: 40-50.
- Manen, W. van, 1998. *Aantalsverloop van de Zwarte Specht in Drenthe*. *Drentse Vogels* 11: 43-49.
- Noorden, B. van, 1994. *De broedvogels van Midden-Limburg*. *Avifaunakartering Limburg, deelgebied III*. Provincie Limburg, Maastricht.

Figuur 7. De verspreiding van de Roodborsttapuit in het studiegebied in 1991/92 en in 2000.

Noorden, B. van & R. Schols, 1999. *Aantalschattingen van de Limburgse broedvogels 1998. Limburgse Vogels 10: 34-45.*

Poelmans, W. & J. van Diermen, 1997. *Broedvogels van Midden- en Oost-Brabant. Provincie Noord-Brabant, 's Hertogenbosch.*

Peeters, G.M.T. & J.W.P. Hannen, 1996. *Broedvogels van de Beegderheide. Natuurhistorisch Maandblad 85: 203-206.*

Schols, R. & F. Schepers, 1991. *De broedvogels van het Noordelijk Peelgebied. Avifaunakartering Limburg, deelgebied I. Provincie Limburg, Maastricht.*

Vossen, H., 2000. *Graszanger in de Zoom: een nieuwe soort voor Limburg. Limburgse Vogels 11: 56-57.*

Provincie Limburg, afd. Groen

postbus 5700, 6202 MH Maastricht

Tabel 1. Het aantal vastgestelde territoria in Midden-Limburg noord in de jaren 1991/92 en 2000. De vetgedrukte soorten zijn de rode lijstsoorten.

Legenda trend:

o tot +30% = O, o tot -20% = O, +30 tot +90% = +, > +90% = ++,

-20 tot -80% = -, > -80% = --, bepaling trend onmogelijk = #

Legenda habitat:

B = Bos, C = Cultuurland, M = Moeras, H = Heide/Kapvlakte

	1991/92	2000	trend	habitat
Appelvink	15	39	++	B
Bergeend	0	1	++	M
Blauwborst	47	41	o	M
Blauwe Reiger	47	98	++	C/M
Bonte Vliegenvanger	11	30	++	B
Boomklever	27	65	++	B
Boomkruiper	331	406	o	B
Boomleeuwerik	14	36	++	H
Boompieper	192	419	++	B/H
Boomvalk	6	6	o	B/C/H/M
Bosrietzanger	86	130	+	M
Bosuil	7	14	#	B
Braamsluiper	14	9	-	C
Bruine Kiekendief	0	1	++	M
Buizerd	30	67	++	B/C
Dodaars	18	37	++	M
Europese Kanarie	2	0	--	C
Fluiter	71	15	--	B
Fuut	11	18	+	M
Geelgors	196	288	+	C/H
Gekraagde Roodstaart	58	96	+	B
Gele Kwikstaart	104	158	+	C
Glanskop	1	0	--	B
Geoorde Fuut	0	11	++	M

Goudvink	35	23	-	B
Grasmus	269	387	+	C/H
Graspieper	45	37	o	C/H
Graszanger	0	1	++	M
Grauwe Gans	4	13	++	M
Grauwe Vliegenvanger	117	130	o	B
Groene Specht	19	36	+	B/H
Grote Bonte Specht	187	187	o	B
Grote Gele Kwikstaart	0	2	++	C/M
Grote Lijster	84	62	-	C
Grutto	19	12	-	C
Havik	15	21	+	B/H
Holenduif	211	332	+	B/C
Houtsnip	0	2	++	B
Ijsvogel	0	7	++	M
Keep	0	1	++	B
Kerkuil	1	0	#	C
Kleine Barmstijfs	1	1	o	B
Kleine Bonte Specht	31	40	o	B
Kleine Karekiet	183	164	o	M
Kleine Plevier	1	2	++	C/M
Knobbelzwaan	1	5	++	C/M
Koekoek	47	51	o	B/C/H/M
Kokmeeuw	1	0	--	C/M
Krakeend	1	11	++	M
Kramsvogel	4	0	--	C
Kruisbek	15	8	-	B
Kuifeend	2	13	++	M
Kuifmees	182	220	o	B
Kwartel	8	16	++	C
Matkop	233	187	o	B
Mandarijneend	0	1	++	B/M
Meerkoet	47	116	++	M
Nachtegaal	69	48	-	B
Nachtzwaluw	0	4	++	H
Nijlgans	0	19	++	C/M
Oeverzwaluw	0	6	++	C/M
Orpheusspotvogel	0	1	++	C
Patrijs	122	53	-	C
Putter	2	2	o	C
Ransuil	8	7	#	B/C
Rietgors	76	53	-	M
Rietzanger	2	0	--	M
Roerdomp	1	0	--	M
Roodborsttapuit	18	84	++	C/H
Scholekster	21	25	o	C
Sijs	1	2	++	B
Slechtvalk	0	1	++	C/M
Slobeend	9	10	o	M

Sperwer	18	25	+	B/C
Spotvogel	177	125	-	C
Sprinkhaanzanger	8	6	-	M
Steenuil	13	20	#	C
Tafeleend	1	8	++	M
Torenvalk	16	28	+	C
Veldleeuwerik	210	118	-	C
Vuurgoudhaan	19	27	++	B
Waterhoen	50	71	++	M
Waterral	11	29	++	M
Watersnip	1	0	--	C/M
Wespendief	2	5	++	B
Wielewaal	64	51	-	B
Wintertaling	11	12	0	M
Woudaapje	1	0	--	M
Wulp	35	23	-	C
Zomertaling	2	10	++	M
Zomertortel	112	76	-	C
Zwarte Mees	206	163	-	B
Zwarte Roodstaart	133	100	-	C
Zwarte Specht	18	32	+	B
TOTAAL	4495	5318		

Tabel 2. Vergelijking enkele moerasgebieden

	Banen		Sarsven		Zoom		Grote Moost	
	1991	2000	1991	2000	1991	2000	1991	2000
Blauwborst	18	1	8	7	10	28	6	4
Bonte Vliegenvanger	2	1	0	1	0	0	0	1
Boomklever	0	0	0	0	0	0	0	2
Boomkruiper	4	7	1	5	2	5	7	18
Boompieper	5	9	0	1	19	33	17	18
Boomvalk	1	0	0	0	0	0	0	0
Bosrietzanger	0	0	0	0	0	5	1	0
Bosuil	0	0	1	0	1	1	0	1
Braamsluiper	1	0	0	0	1	1	1	0
Bruine Kiekendief	0	1	0	0	0	0	0	0
Buizerd	1	1	0	0	0	0	1	2
Dodaars	9	14	3	2	0	0	0	12
Fluiter	0	0	0	0	0	0	4	0
Fuut	1	5	6	1	0	0	0	1
Geelgors	6	0	0	3	1	10	5	12
Gekr. Roodstaart	1	1	0	0	4	2	1	6
Geoorde Fuut	0	4	0	0	0	0	0	7
Goudvink	1	0	1	0	1	0	0	0
Grasmus	9	5	2	8	11	13	11	7

	Banen		Sarsven		Zoom		Groote Moost	
	1991	2000	1991	2000	1991	2000	1991	2000
Graspieper	0	0	0	0	4	0	0	2
Graszanger	0	0	0	0	0	1	0	0
Grauwe Gans	4	7	0	0	0	0	0	3
Gr. Vliegenvanger	1	3	1	4	0	2	1	6
Groene Specht	0	1	0	1	0	0	0	0
Grote Bonte Specht	5	4	2	2	4	3	4	6
Grote Lijster	1	2	0	1	0	0	2	0
Havik	0	1	0	1	0	0	0	1
Holenduif	2	1	2	1	3	3	2	9
Houtsnip	0	0	0	0	0	1	0	0
Ijsvogel	0	1	0	0	0	0	0	0
Kleine Bonte Specht	1	5	1	1	0	0	0	0
Kleine Karekiet	92	13	46	39	8	17	20	15
Kleine Plevier	0	1	0	0	0	0	0	0
Knobbelzwaan	0	1	0	0	0	0	0	0
Koekoek	4	3	1	1	2	2	1	2
Kokmeeuw	1	0	0	0	0	0	0	0
Krakeend	1	5	0	1	0	0	0	5
Kuifeend	0	5	1	1	0	0	0	2
Kuifmees	0	0	0	0	0	0	2	3
Matkop	7	3	0	1	5	3	8	4
Meerkoet	12	19	11	8	0	0	0	14
Nachtegaal	5	0	1	0	0	0	1	0
Nijlgans	0	2	0	0	0	0	0	1
Ransuil	1	0	0	0	1	0	1	0
Rietgors	21	1	10	3	35	42	4	4
Rietzanger	2	0	0	0	0	0	0	0
Roerdomp	1	0	0	0	0	0	0	0
Roodborsttapuit	0	0	0	0	7	10	1	4
Slobeend	0	6	2	0	0	0	0	4
Sperwer	0	0	0	1	0	0	0	0
Spotvogel	5	1	3	4	1	1	11	4
Sprinkhaanzanger	2	0	0	1	3	4	2	0
Tafeleend	0	7	1	0	0	0	0	1
Torenvalk	1	0	1	1	2	1	1	0
Waterhoen	4	8	6	4	1	3	0	9
Waterral	6	3	5	2	0	17	0	2
Watersnip	1	0	0	0	0	0	0	0
Wespendief	1	0	0	0	0	0	0	1
Wielewaal	8	4	2	2	1	2	3	4
Wintertaling	5	2	0	0	0	0	0	4
Woudaapje	1	0	0	0	0	0	0	0
Zomertaling	0	5	1	1	0	0	0	3
Zomertortel	2	1	2	0	1	4	5	5
Zwarte Mees	0	0	0	0	0	0	1	0
Zwarte Specht	1	1	0	0	0	0	1	1

NIEUWS VAN DE VOGELSTUDIEGROEP

Roekenbeschermingsplan

Nicole Reneerkens

In dit artikel wordt het Roekenbeschermingsplan voor de Oude IJsselstreek (Projectbureau Larenstein, 2000) toegelicht. Dit plan gebruikt Vogelwacht Limburg in de persoon van Jacques Ummels in contacten met provincie en gemeenten wanneer sprake is van roekenoverlast. Dit oorspronkelijk voor de Oude IJsselstreek geschreven plan is landelijk toepasbaar.

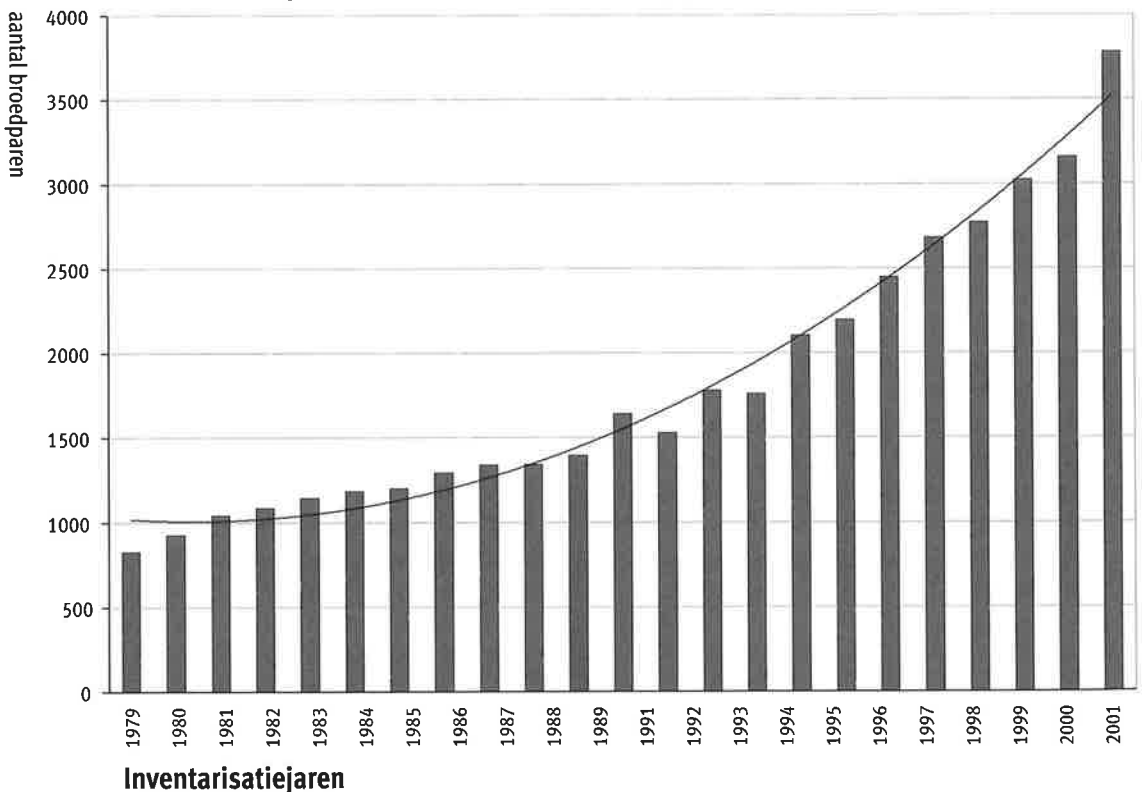
Het aantal broedparen van de Roek was in 1970 met ongeveer 80% afgenomen ten opzichte van 1944. De grootste bedreiging was menselijk ingrijpen, zoals verstoring van nesten, kappen van nestbomen in de broedperiode, vergiftiging en afschot. In de jaren zeventig kreeg de soort daarom een wettelijk beschermde status. Sindsdien is de soort bezig aan een gestaag herstel (Ummels, 1995).

Dit betekent echter niet dat mens en Roek nu in vrede samenleven. Menselijke activiteiten veroorzaken nog steeds verplaatsing van kolonies. Door het kappen van geschikte nestplaatsen verhuist de soort vaak in de richting van de bebouwde kom. Een van zonsopkomst tot zonsondergang lawaaierige roekenkolonie loopt niet altijd parallel met slaap- en waakritme van mensen. Het probleem is geboren.

Zoals figuur 1 laat zien groeit in Limburg het aantal Roeken nog steeds, terwijl geschikte nestlocaties schaarser worden. Goede nestbomen, bij voorkeur de Canadese populier, staan in kleine bosjes veelal buiten de menselijke woonruimte. Het verdient aandacht zorgvuldig met deze locaties om te gaan.

Het Roekenbeschermingsplan stelt bij Roekenbescherming een aantal stappen voor. Men gaat uit van een locatie waarbij zo

Aantalsontwikkeling van het roekenbroedbestand in Limburg 1979-2001

weinig mogelijk overlast wordt veroorzaakt en de veiligheid van de vogels op lange termijn wordt gewaarborgd. Als een kolonie door boomkap of het verhinderen van vestiging niet meer aan nestelen toekomt moet een geschikte alternatieve locatie beschikbaar zijn. Als een gemeente niet aan deze voorwaarde kan voldoen wordt het probleem slechts doorgeschoven naar een andere plaats.

Naast het stappenplan voorziet het beschermingsplan ook in een leidraad voor de gemeenten om betrokkenen bij het Roekenprobleem voor te lichten. Deze voorlichting is niet alleen bedoeld voor omwonenden in de bebouwde kom maar tevens voor agrariërs in het buitengebied.

Om te zorgen dat geschikte broedlocaties beschermd worden en binnen de wet stappen ondernomen kunnen worden om hinderlijke kolonies te verplaatsen is het Roekenbeschermingsplan zeer bruikbaar. Eind maart van dit jaar zijn de eerste afspraken gemaakt met vertegenwoordigers (natuurverenigingen en politiek) van de gemeente Heerlen, Simpelveld en Sittard om te komen tot een verantwoorde oplossing van de Roekenproblemen in deze gemeenten.

LITERATUUR

Ummels, J. 1995. *Aantalsontwikkeling van de Roek in Limburg in de periode 1979-1994.* *Limburgse Vogels* 6 (1): 1-10

Ummels, J. 2000. *Het roekenbestand in Limburg herstelt langzaam doch niet zonder problemen. Het IJsvogeltje* 94: Sept. 2000

Projectbureau Larenstein. 2000. *Roekenbeschermingsplan voor de Oude IJsselstreek.*

Nicole Reneerkens, Kapl. Goossensstraat 27, 6101 CX Echt

Roek - P. Palmen

BIJZONDERE WAARNEMINGEN

Aasgier maakt trilogie compleet

Max Berlijn

In Nederland zijn er van de Vale Gier en de Monniksgier enkele waarnemingen, waarbij de laatste met twee waarnemingen buiten Limburg het zeldzaamst is. De Vale Gier is nooit officieel in Limburg waargenomen; er is een onbevestigde waarneming te Well op 12 juni 1997. Dit geval is helaas zonder beschrijving van de vogel in *Limburgse Vogels* gepubliceerd en daarom helaas tot op heden onaanvaardbaar voor het CDNA.

De enige gierensoort die in Nederland als wilde vogel kan voorkomen en nog niet was verschenen, was de Aasgier. Op 24 mei 2001 bracht Hans van Oosterhout hier echter verandering in.

Op 24 mei 2001 liep Hans van Oosterhout om 21.45 uur nietsvermoedend in een holle weg in het centrum van Epen nabij de plaatselijke frituur van zijn korte vakantie te genieten. Plotse zag hij een grote roofvogel overkomen welke op ongeveer zestig meter hoogte in noordwestelijke richting over hem heen vloog, in de richting van Eperheide. Hij herkende de vogel onmiddellijk als een adulte Aasgier, een soort die hij kort daarvoor nog in Spanje had waargenomen. De vogel werd slechts minder dan een minuut waargenomen vanwege de

Aasgier - P. Palmen

slechte waarnemingspositie waarin Hans zich bevond. Het was hem daarom niet duidelijk of de vogel was geland en zo ja, waar. Een landing in de buurt was gezien het late waarnemingsstijdstip wel aannemelijk. Nadat Hans enigszins bijgekomen was van de schrik en zich langzaam begon te realiseren dat hij zojuist een nieuwe soort voor Nederland had waargenomen maar dat hij geen foto's had kunnen maken om de waarneming te bevestigen, belde hij de stem van de Dutch Birding Vogellijn in de persoon van Klaas Haas. Hij verwittigde hem van zijn waarneming waarna Klaas het nieuws via de semafoons en vogellijn bekend maakte en ondergetekende (inwoner van het dorp Epen) telefonisch op de hoogte stelde van de waarneming.

Toen Klaas mij vertelde van de zojuist gedane waarneming was het inmiddels 22.30 uur. Het was meteen duidelijk dat we met een serieuze waarneming te maken hadden. De grote vraag was echter waar de vogel geland was, de vogel kon zijn koers nog makkelijk ongezien gewijzigd hebben. Het idee werd opgevat om vanaf het eerste licht te gaan posten op een hoog uitzichtpunt in de buurt van de laatste waarnemingsplaats van de vogel. De keuze viel op de parkeerplaats tegenover Hotel "Ons Krijtland": een punt met een goed uitzicht naar verschillende kanten van het Geuldal.

De waarneming werd ook diezelfde avond nog op de e-mail-nieuwsgroep gezet maar vanwege het late tijdstip en de grote waarschijnlijkheid van het niet terugvinden van de vogel werd niet de uiterste moeite gedaan alle mensen in Limburg die het leuk vinden om zeldzame vogels te bekijken, nog die avond op de hoogte te stellen. Dit feit werd door ondergetekende achteraf erg betreurd.

De volgende dag hadden zich enigszins tot mijn verbazing rond 6.00 uur al zo'n vijftien personen verzameld op het afgesproken uitzichtpunt. Dit aantal groeide aan tot ongeveer 40 personen uit alle windstreken van het land waarbij zelfs iemand was die zijn vakantie op Texel had onderbroken. Het weer was in tegenstelling tot de vorige dag matig met laaghangende bewolking en een temperatuur van slechts 15° C. Mede hierdoor vervlogen de laatste optimistische gedachten over het zien van de vogel en ontstond er een gelaten sfeer onder de aanwezigen. Sommige personen ondernamen zoekacties in de omgeving maar de meeste personen haalden de bekende verhalen uit de oude doos.

Groot was dan ook de verbazing toen om ongeveer 10.00 uur Jan Bisschop vrij gedicideerd "Aasgier" riep en inderdaad de vogel achter het hotel omhoog kwam om vervolgens een aantal minuten te gaan cirkelen. Toen de vogel langzaam in de laaghangende bewolking verdween was de stemming onder de

aanwezigen totaal omgeslagen. Zelden heb ik volwassen mannen in hun eentje rondedansjes zien maken en werd er zelfs een aantal groepsfoto's gemaakt. Gelukkig was een aantal personen zo slim om achter de vogel aan te rijden en hem vervolgens boven een schapenwei te Schweiberg cirkelend terug te vinden, alwaar na het waarschuwen van de andere personen, de beste foto's gemaakt werden. Na ongeveer zeven minuten zeilde de gier in noordoostelijk richting en verdween weer in de bewolking. Hierna is de vogel niet meer op deze plaats waargenomen en helaas was de totale waarnemings periode van ongeveer twintig minuten te kort voor enkele personen die in de buurt aan het zoeken waren.

Later op de dag stond de heer van Ree (een bekende ringer met al twee nieuwe soorten van Nederland op zijn ontdekkingslijst) in zijn achtertuin te Lopik (Utrecht), toen hij een roofvogel zag cirkelen. Hij determineerde deze samen met zijn toegesnelde zoon als een adulte Aasgier, zodat kan worden aangenomen dat de vogel in noordelijke richting in het mooier wordende weer over Nederland is getrokken Volgens de laatste informatie zou hij de 160 km naar Lopik in ongeveer drie uur hebben afgelegd.

Alle kenmerken van de vogel werden goed waargenomen zoals de zwarte hand- en armpennen (met een ruiende pen tussen de linkerarmpennen), de witte ondervleugeldekveren, buik en wigstaart, de gelige kop en de gele snavel met zwarte punt. Op de merendeels witte bovenvleugeldekveren had de vogel een vage bruine zweem. Dit wijst mogelijk op een nog niet geheel volwassen vogel. De geheel witte wigstaart geeft echter aan dat de vogel minimaal vijf jaar oud moet zijn geweest. De zwarte snavelpunt is een kenmerk van de ondersoort *percnopterus*. Dit is de ondersoort die gezien zijn verspreidingsgebied (alle Europese broedvogels behoren ertoe) het meest in aanmerking komt om naar noordwest-Europa af te dwalen.

Het verspreidingsgebied van de Aasgier strekt zich uit vanaf de Canarische eilanden in het westen tot in Kazachstan in het oosten, en zuidelijk vanaf noord- en midden-Afrika (met een restpopulatie in Namibië) tot aan zuidelijk Frankrijk en de noordoever van de Zwarte Zee (Del Hoyo et al., 1992). Het is echter moeilijk om een goed beeld te krijgen van het verschijnen van Aasgieren buiten dit reguliere broedgebied. Dit wordt o.a. veroorzaakt doordat gevallen in Frankrijk en juist ten noorden van de Alpen slecht worden bijgehouden, omdat Aasgieren in deze landen tevens broedvogel zijn. De soort is een zomervogel in het noordelijk gedeelte van zijn broedgebied en met het doortrekken van deze voorjaarsvogels is een groot gedeelte van de noordelijke gevallen verklaart.

De soort wordt regelmatig in Zwitserland vastgesteld en er zijn

voor zover na te gaan vijf gevallen in Zweden (Breife et al., 1990) (waaronder een tweedeaars vogel die bijna de gehele zomer van 2000 op Öland verbleef), twee in Noorwegen, vier in Finland, één in Denemarken, minimaal één in België en een onbekend aantal in Duitsland.

De waarneming bij Epen betrof het eerste geval van een Aasgier in Nederland en maakte de soorten gieren welke Nederland in wilde staat zouden kunnen bereiken compleet.

Dank aan Hans van Oosterhout voor zijn ontdekking en informatie over de situatie er omheen en Diederik Kok voor zijn kritische kijk op dit artikel.

Waarneming van een Klein Waterhoen in Romeinenweerd bij Hout-Blerick

Willem Scheres

Vanuit een weiland gelegen direct ten zuiden van de zuidelijkste plas van de Romeinenweerd werd op 26 mei 2001 een vrouwtje van het Klein Waterhoen gezien. De oevervegetatie in deze plas bestaat uit in het water staande lage wilgen en pollen Pitrus. Wegens de vele regen in winter en voorjaar was de waterstand in deze plas hoger dan normaal in de laatste week van mei. Slikkige oevers ontbraken, maar toch vertoonde zich deze zeer zeldzame ral.

Beschrijving

Rond het middaguur vloog uit in het water staand wilgenstruweel een ralachtige vogel op. Deze was bruin van boven en ongeveer zo groot als een Spreeuw. Zijn vlucht eindigde tussen de Pitruspollen aan de rand van de plas. Korte tijd later kwam het ralletje tevoorschijn achter een Pitruspol en landde aan de voet van een lage wilg op ongeveer 20 m afstand van de waarnemer. Toen de vogel aan de voorzijde van deze wilg verscheen, vielen direct de blonde, zandkleurige borst en buik op, alsmede de korte grasgroene snavel die aan het einde puntig uitliep. De poten waren groenig met lange tenen. Boven het oog was de kop licht blauwgrijs. Op de flanken werd geen streping gezien. De vleugels waren bruin met een donkerbruine strook over de schouderpartij in de richting van de donkere slagpennen. De rug was ook donkerbruin waardoor de vogel van opzij gezien twee donkere zones vertoonde. Witte stippen of vlekken op rug of vleugels werden niet gezien. Van opzij waren ook geen lichte, witte of oranje-beige onderstaartdekveren

LITERATUUR

Del Hoyo, J., A. Elliott & J. Sargatal, 1992. *Handbook of the Birds of the World. Volume 2, Lynx Edicions, Barcelona.*

Breife, B., E. Hirschfeld, N. Kjellen, & M. Ullman, 1990. *Sallsynta Faglar i Sverige, Sveriges Ornitologiska Forening och forfattarna.*

Max Berlijn, *Wilhelminastraat 9, 6285 AS, Epen*

zichtbaar. Deze verenpartij kwam gewoon donker over. De vogel is echter niet direct van achter gezien. Het postuur was nogal slank, mede versterkt door de spits naar achter uitlopende staart.

Later vloog het Klein Waterhoen vanuit de onderkant van de wilg terug naar de Pitruspol waar zij vandaan kwam en verdween tussen deze pollen. Tijdens het volgende uur werd zij niet meer waargenomen. De van deze vogel gemaakte beschrijving is ter beoordeling voorgelegd aan het CDNA.

De herkenning van een vrouwtje Klein Waterhoen is relatief eenvoudig. Het is de enige in Nederlandse moerassen levende Nederlandse ral, die zo lichtbruin van kleur is. Verwarring kan eventueel optreden met de Kwartelkoning, die echter veel groter is en een ander biotoop preferereert. Alle andere rallen, zowel mannetjes als vrouwtjes, vertonen enigszins blauwgrijze tinten op de onderdelen, waarop over het algemeen een vrij duidelijke zwart-wit-banding te zien is. De determinatie van een mannetje Klein Waterhoen die juist wel blauwgrijs is op de onderdelen is veel minder eenvoudig.

Het voorkomen van het Klein Waterhoen in Limburg

Van het Klein Waterhoen is slechts één geval in Limburg recent door het CDNA aanvaard. Dit betreft een zichtwaarneming van een mannetje dat op 13 april 1951 te Schinveld werd waargenomen (Hens, 1965). Hens (1965) en Ganzevles et al. (1985) noemen nog een aantal andere gevallen van het Klein Water-

hoen. Deze zijn echter alle niet of onvoldoende beschreven. Op dit moment zitten er in het databestand voor de nieuwe avifauna van Limburg vijf waarnemingen van Klein Waterhoentjes. Behalve het geval uit 1951 is geen van deze gevallen op dit moment honderd procent zeker. Dit betekent dat bij aanvaarding door het CDNA het vrouwtje Klein Waterhoen van de Romeinen werd de tweede waarneming van deze soort toevoegt aan de Limburgse lijst.

LITERATUUR

Berg, A.B. van den & C.A.W. Bosman, 1999. *Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 1.* GMB Uitgeverij / KNNV Uitgeverij, Haarlem / Utrecht.

Ganzevles, W., F. Hustings, F. Schepers, J. Ummels & W. Vergoossen, 1985. *Vogels in Limburg.* Publ. Natuurhist. Gen. Limburg. Reeks XXXV aflevering 5 - 15. Maastricht.

Hens, P.A., 1965. *Avifauna van de Nederlandse provincie Limburg benevens een vergelijking met die der aangrenzend gebieden.* Publ. Natuurhist. Gen. Limburg. Reeks XV. Maastricht.

Willem Scheres, Brabantstraat 162, 2408 GD Alphen aan den Rijn

Vogelwaarnemingen

Aflevering 17, januari tot en met mei 2001

Zoals gebruikelijk geven we hieronder een samenvatting van de meest bijzondere vogelwaarnemingen zoals die zijn binnengekomen bij het Vogelarchief Limburg. Er was keuze uit ruim 5400 gegevens. Wederom ons dringende verzoek om vooral de meest bijzondere zaken tijdig in te sturen; we missen helaas nog een aantal leuke waarnemingen. Overigens worden de waarnemingen die via de e-mailnieuwsgroep 'Vogelinfolimburg' wereldkundig zijn gemaakt niet vanzelfsprekend in het Vogelarchief en dus in dit overzicht opgenomen; alle deelnemers aan de nieuwsgroep worden geacht de gegevens op formulier te zetten. Wij vragen dit vooral omdat de e-mailberichten vaak te onvolledig zijn om op een goede manier in het Vogelarchief te kunnen verwerken. Met name de plaatsaanduiding is vaak onnauwkeurig (of voor niet-ingewijden onvoldoende bekend) en ook info over geslacht, leeftijd en trek dan wel ter plaatse ontbreekt nog wel eens. Mocht u in het onderstaande overzicht onvolkomenheden ontdekken dan houden wij ons aanbevolen voor commentaar.

Duikers tot ganzen

De reeds in de vorige rubriek gememoreerde **Roodkeelduiker** van grindgat Oost-Maarland bleef wel érg lang present: de vogel was hier maar liefst drieëneuhalf maand aanwezig en wel van 17 november tot 2 maart toen zijn verblijf tot een abrupt einde kwam als gevolg van een rondslingerende visdraad (OVA, FEM, COJ, BAJ). Dankzij een kortdurende actie van FEM kon ie in een asielt worden opgelapt en losgelaten op een Midden-Limburgse Maasplas. Bovendien zwom een Roodkeelduiker op de Oolderplas bij Herten van 13 januari tot 10 februari en een laat exemplaar op 23 april (CUI, REN, SCA, PRV). Een 1e winter **Parelduiker** wist tussen 28 januari en 7 februari de plas bij Panheel te

waarden (VRE, REN, SMT, CUI e.a.). Spectaculair was de aanwezigheid van niet minder dan drie **IJsduikers** in onze provincie. De vogel die al sinds 26 november van vorig jaar diverse Midden-Limburgse Maasplassen frequenteerde werd nog tot 26 februari gezien op de Oolderplas en de Grote Hegge (REN, H. Schutte e.a.). De tweede duikboot verscheen op 11 februari op het grindgat van Oost-Maarland en was daar tot 2 maart niet weg te slaan. De vogel foeraerde regelmatig doodgemoedereerd tussen de bootjes in de jachthaven (FEM, COJ, BAJ, OVA, SMT). Het derde exemplaar, met een vergroeide snavel, dobberde van 18 tot 24 april op de Mokerplas en was dus een hele late (PRV, HUS e.a.). Volgens de rubriek Recente meldingen in Dutch Birding zou ie zelfs tot in mei aanwezig zijn geweest. In het Duitse Nedersachsen zat in januari-februari eveneens een juveniele Ijsduiker met een vergroeide snavel; het is niet geheel ondenkbaar dat het hier dezelfde vogel betreft (foto in *Limicola* 15: 45). Een paartje **Dodaarzen** met drie pulli op 17 april bij Ysselsteyn moet wel héél vroeg met broeden zijn begonnen (NOO). Zoals wel vaker is het hoogste aantal **Futen** bij Oost-Maarland geregistreerd (200 ex. op 27 februari, BAJ). De **Roodhalsfuut** van Koningssteen was een overblijver van 2000 en werd daar met tussenpozen nog tot 11 maart gezien (OVA, SCW, CUI, REN e.a.). Mogelijk dezelfde vogel werd op de Zuidplas bij Roermond gesignaleerd, van 2 maart tot 14 april (OVA, BAJ, MEE, SCL e.a.). Tenslotte zwom er één op 1 mei op het grindgat bij Itteren (PRV). De enige **Kuifduiker**, een 1e winter, kon op 18 maart op de Pietersplas, Heugem worden genoteerd (COJ). Na een winterwaarneming van een **Geoorde Fuut** te Panheel (21 januari, OVA) was deze soort vanaf 13 maart op de broedplaatsen aanwezig. Leuk was bijvoorbeeld het aantal van 12 paren op 25 april op De Banen (PRV). Een superklapper is toch wel de overvliegende **Roze Pelikaan** over Beringe op 25

mei (A. Sonnemans). Het aantal pittende **Aalscholvers** op de slaapplaats langs de Roer bij Lerop liep op tot 283 (7 maart, H. Schutte). De 16e april was een legendarische dag, toen deze soort als nieuwe broedvogel voor Limburg kon worden opgetekend, dankzij de vondst van een nest in de Mariapeel. Nauwkeurige tellingen bleken geen sinecure, maar uiteindelijk werden 31 bezette nesten geturfd (VRN, ALA, NOO, BOS e.a.). De mogelijke **Grote Aalscholver** van Heel dook weer eens op, en wel op 7 en 21 januari (VRE, EVE, OVA). Leuk is de melding van een **Roerdomp** die gefotografeerd werd bij een tuinvijver te Benzenrade, Heerlen op 16 februari (R. Huynen). In de Grootte Peel waren twee territoria aanwezig (SPH, NOO). Het duo **Kwakken** dat op 22 mei over de Mariapeel vloog (VRN) en de onvolwassen vogel over Ospel op 23 mei (A. Sonnemans) zijn uiteraard het vermelden waard. We ontvingen maar één melding van **Kleine Zilverreigers**: op 16 mei pleisterden drie vogels in De Banen bij Nederweert (LOV, WOW). Overwinterende **Grote Zilverreigers** daarentegen waren tot eind maart in ongekende aantallen aanwezig, zoals uit de volgende maxima per gebied blijkt: De Banen 6, Grootte Peel 5, Koningsven Milsbeek 3, Mariapeel 2, Gebrande Kamp Middelaar 1, De Snep Beringe 1 en Kwakvors Grashoek 1. In april werd geen enkele vogel gezien, op 13 mei vlogen er twee over het grindgat van Meers. Leuk zijn de nestvondsten van **Blauwe Reiger** in De Banen, de Bouxweerd en de Weerdbeemden (LOV, MEE, SMI, KUR). April leverde twee **Purperreigers** op, met op de 13e één over Helena-veen (SEC) en op de 28e een pleisteraar bij Grevenbicht (CRT). Een gelukkige waarnemer zag op 20 mei een **Zwarte Ooievaar** over Horst vliegen (PAL) maar het meest gelukkig is toch wel A. Sonnemans die op 13 mei maar liefst 16 exemplaren over Meijel zag zeilen (de grootste groep voor Limburg en wellicht ook de grootste voorjaarsgroep voor Nederland)! Op 29 april zou er één over Nederweert zijn gezien, maar deze is (nog) niet aan het Vogelarchief doorgegeven (Dutch Birding 23: 166). Broedgevallen van de **Zwarte Zwaan** vonden plaats in het Vijverpark te Brunssum, te Welten, Heerlen en bij Roermond (LAA, P. van Nuijs, PRV). Een aantal van 135 **Knobbelzwanen** is voor onze contreien bepaald geen kattenpis (25 februari Heijen, HUS). Het verbleekt echter bij de cijfers van de **Kleine Zwaan**, met 420 exemplaren te Op de Belt, Siebengewald (28 januari) en 256 in het Koningsven bij Milsbeek (2 februari, HUS)! Getuige het aantal jonge vogels moet de soort in 2000 een goed broedseizoen hebben gekend. De eenzame **Wilde Zwaan** die op 6 en 7 januari tussen Swalmen en Neer pendelde steekt hier schril bij af (MEE, VRE). De aantallen **Toendrijetganzen** waren vrij bescheiden, afgezien van uitbijters van 5000 ex. over de Grootte Peel (29 januari, SPH) en 2500 een dag eerder te Op de Belt bij Siebengewald (HUS). De enige **Taigarijetganzen** verbleven op 13 februari in De Banen te Nederweert (6 ex. SEC) en bij Dieteren op 30 januari (22 ex. BEL). Van de **Kleine Rietgans** ontvingen we eveneens maar één melding, maar die had wel betrekking op niet minder dan 53 vogels; de grootste groep ooit in Limburg (27 februari Stevensweert, CUI)! Eerder gepubliceerde grote groepen Kleine Rieten hebben de toets der kritiek niet doorstaan. Diezelfde plek leverde ook de grootste groep **Kolgan-**

zen op, met 4500 exemplaren (11 februari, SMT). Een nestindicatieve waarneming van deze soort werd op 2 mei verricht tussen Maasbracht en Wessems (PRV). Van de **Grauwe Gans** werden geen bijster grote aantallen doorgegeven, met uitzondering van 1000 ex. die op 7 januari bij de leemput te Milsbeek zaten (HUS). Grote groepen **Canadese Ganzen** werden met name in januari geturfd: 80 op De Hopel, Kerkrade en 55 te Milsbeek-Plasmolen (P. van Nuijs, HUS). Succesvolle broedgevallen zijn gemeld van het Vijverpark te Brunssum en de Pietersplas, Heugem (LAA, OVA, FEM). Bij de Brandt (20 januari) en Houbenhof, tegenover Stevensweert (15 maart) was weer eens de **Kleine Canadees** te zien (BEL). Het aantal **Brandganzen** begint zo langzamerhand behoorlijk op te lopen, waarvoor de 82 vogels bij de Clauscentrale, Maasbracht als voorbeeld kunnen dienen (19 maart, PRV). Een **Roodhalsgans** van onbekende afkomst werd op 22 maart aan de Moostdijk bij de Grootte Peel gezien, na een kwartier vertrok de vogel in noordwestelijke richting (SPH). HUS had het in januari maar druk met het tellen van **Nijlganzen** bij Milsbeek; uiteindelijk rolde er een maximum van 325 uit. Verder lijken de vogels steeds vroeger in het jaar te gaan broeden, getuige de meldingen van ouders met pullen op 17 en 18 februari in het Vijverpark te Brunssum (QUA, LAA).

Eenden tot roofvogels

Het aantal van 23 **Bergeenden** op 23 februari te Meers is niet alleen vrij hoog, maar zeker vroeg te noemen (DOL). Een man **Carolina-eend** dobberde op 9 april in het Zwart Water bij Venlo (PRV) en een paartje bevond zich op Koninginnedag in de Elsbeemden te Sevenum (MAH): kondigt zich hier een toekomstige broedvogel aan? De **Mandarijn-eend** heeft die status inmiddels bereikt, al wordt dat nauwelijks via het Vogelarchief gedocumenteerd. Zoals bekend is Osen een goede **Smientenstek** en dat bleek ook nu weer met 1000 ex. op 21 januari (EVE). Mei leverde nog twee waarnemingen op, waarvan de laatste op de 14e te Asselt (PRV). Minutieuze tellingen resulteerden in 128 **Krak-eenden** op 27 februari in de Grootte Peel (SEC) en 23 **Pijlstaarten** op 16 maart in de Mariapeel (RIC). De eerste **Zomertalingen** gaven op 8 maart in de Gebrande Kamp bij Middelaar acte de présence (HUS). Het grindgat van Panheel herbergde een trio **Krooneenden** op 17-18 februari en 20 maart (CUI, HEL e.a.); op de Pietersplas zijn op 4 maart vier vogels gezien (COJ) en de hekkensluiters zijn een mannetje op het grindgat van Itteren (17 april, PRV) en één exemplaar bij Meijel op 17 mei (A. Sonnemans). Een ontsnapte **Witoogend** zwom op 13 januari op de Geleenbeek bij Sittard (ROJ); de solitaire mannen van de Mariapeel (16-19 februari, VRN) en de Heelderpeel (15 maart, PRV) verdienen wellicht meer krediet. **Zee-eenden** werden ternauwernood gezien, met twee **Zwarte** op 3 april op de Pietersplas, Heugem (PRV) en één **Grote** op 24 februari op de Noordplas, Roermond (H. Schutte). Een laat **Brilduiker**-vrouwtje zat op 24 mei op het grindgat van Itteren; het was vermoedelijk ditzelfde exemplaar dat op 4 juni baltste met een man op het Julianakanaal bij Geulle (DOL). Dat wordt dus opletten geblazen in het broedseizoen van 2002..... Vermeldenswaard zijn de 32 **Nonne-**

tjes die zich eind januari-begin februari op het grindgat van Panheel lieten bewonderen (OVA, VRE, SMT). Dankzij een waarneming op 19 maart bij Buggenum weet de **Middelste Zaagbek** in deze aflevering van de rubriek te figureren (PRV). **Rosse Stekelstaarten** werden als volgt doorgegeven: 28 maart Kessel (man, PRV), 14 april Hatenboer Roermond (vrouw, MEE) en 19 april-6 mei Gebrande Kamp Middelaar (man, HUS).

Er werden in april en mei meer dan 25 **Zwarte Vrouwen** doorgegeven, een goed voorjaar dus. Vanaf 15 mei werden 'verdachte' vogels aangehouden in de omgeving van de Brunsummerheide, het lukte echter niet om een broedgeval te constateren. Eveneens in de tweede helft van mei volgden regelmatige waarnemingen van soms één, soms twee vogels ten noorden van Maastricht, op Belgisch grondgebied (DOL, STN e.a.). Hierbij werd een baltend paar gezien en een vogel die met een tak sleepte. Naar verluidt is er een nest gebouwd, maar heeft deze broedpoging tot niets geleid. Eén ding moge duidelijk zijn: het waren spannende tijden. Dit bleek eens te meer op 24 mei, toen 's avonds een bijna adulte **Aasgier** bij Epen werd gemeld, een nieuwe soort voor Nederland en dat in Limburg! De verwachting dat de vogel zou blijven overnachten werd de volgende ochtend bewaarheid tot vreugde van de circa 30 toegesnelde vogelaars. Ondanks het matige weer was het beest in een rap tempo in noordoostelijke richting vertrokken en werd niet meer teruggezien (BEL, PAL e.a.). De eerste **Bruine Kiekendief** verkende op 13 maart De Banen terwijl de laatste **Blaauwe Kiek** op 23 april over de Grootte Peel vloog (PRV). **Grauwe Kiekendieven** waren dit voorjaar slechts weggelegd voor de karteerders van de provincie en wel op 2 mei te Roosteren en op 16 mei bij Gulpen, in beide gevallen betrof het overvliegende vrouwtjes (PRV). Vroeg was de **Visarend** die zich al op 19 maart over Tegelen spoedde (PRV) terwijl late vogels nog op 27 mei bij het grindgat van Itteren (DOL) en op 29 mei over Meijel gezien werden (A. Sonnemans). Tussen beide data werden er nog zo'n 19 gemeld. Uiteraard doen de waarnemingen van **Roodpootvalken** ons weer watertanden: op 23 april een 1e zomer vrouwtje bij grindgat Itteren en op 2 mei een man te Meers (PRV), gevolgd door een trekkend mannetje over Gennep op 13 mei (HUS). Van de vele waargenomen **Slechtvalken** willen we u de vogel die van 13 januari tot 31 maart steeds op de TV-toren van Herten, Roermond zat niet onthouden (H. Schutte).

Rallen tot steltlopers

Tussen 10 (bij het Savelsbos, BAI) en 15 mei werden reeds acht **Kwartels** gelokaliseerd, tegen slechts vier in de tweede helft van de maand. De Romeinenweerd bij Blerick was weer eens goed voor een **Porseleinhoen**, dat zo vriendelijk was een paar dagen te blijven (24-26 maart, GIS, MAH). De échte klapper leverde dit gebied echter op 26 mei toen SCW hier een vrouwtje van het **Klein Waterhoen** niet alleen ontdekte, maar ook een goede beschrijving met veldschets vervaardigde. Hiermee was het tweede geval van deze soort voor Limburg een feit! De dag erna kon de vogel helaas niet meer worden teruggevonden. Een

naarstige teller kwam bij Panheel op een aantal van 553 **Meerkoeten** (17 februari, SCA). Opmerkelijk genoeg kon in elke maand van de verslagperiode van **Kraanvogels** worden genoten. Winterse pleistersaars werden op 2 januari gezien tussen het IJzerbosch en het Haeselaarsbroek (18 ex., SMT, CRT) en van 11 januari tot 18 februari in de Grootte Peel (13 ex., DOE, SEC e.a.). Ook daarna leverde de Grootte Peel nog meerdere waarnemingen van Kraanvogels-aan-de-grond op, waaronder 50 vogels op 28 februari (GLN) en zeer opmerkelijk één adult tussen 10 en 19 mei bij Meijel (A. Sonnemans). In de tweede helft van maart zijn nog 87 pleistersaars op diverse plekken gezien, waaronder 47 vogels op 18 maart in de Bouxweerd (LEU). Daarnaast waren er uiteraard de nodige trekwaarnemingen, uitgesmeerd over een lange periode van begin januari tot begin april, met in maart meerdere meldingen van groepen tot 300 vogels. Op 5 mei banjerde een adulte Kraan rond bij de Klauwenhof, Maaseik (SMT). En nu maar hopen op Fochelooërveenachtige toestanden in 2002.

Overwinterende **Scholeksters** waren, zoals de laatste jaren gebruikelijk, een vertrouwd beeld in het Maasdal. De grootste voorjaarsgroep bestond overigens uit 35 stuks, op 6 april in de Kuikensgreend bij Stevensweert (SMT). Voor de **Kluut** was het een mager seizoen. Een duo verkende op 26-27 maart het Trade Port-gebied bij Venlo (MAH, VRN), terwijl solitair werden gezien op 14 april op de Koeweide van Grevenbicht (SMT, CRT, SCL) en op 30 mei bij de Leemput van Milsbeek (HUS). Als je de eerste **Kleine Plevieren** wilde zien, moest je op 9 maart de deur uit naar de Romeinenweerd of de Klauwenhof (SCW, SMT). Ook **Bontbekplevieren** waren er dit jaar vroeg bij met op 7 maart één exemplaar te Koeweide, Grevenbicht (SCL) en op de 18e reeds zeven bij Ohé en Laak (REN). Tussen 3 januari en 28 maart werden in totaal 128 pleisterende **Goudplevieren** gemeld, waaronder 51 exemplaren bij Nederweert op 6 maart (RIC, DOE). Zelfs in het Heuvelland kwamen ze aan de grond en wel bij Epen op 27 maart (10 ex., waaronder een zingende vogel, BEL). De enige trekwaarneming stamt van de Mookerheide (30 ex. op 10 maart, HUS). In februari werden ook behoorlijke groepen **Kieviten** gemeld, zoals 1070 op de 12e bij de Houbenhof en 1100 op de 28e op de Klauwenhof (SMT). De **Drieteenstrandloper** die op 17 mei Meers aandede kan hier niet onvermeld blijven (PRV). In mei werden niet minder dan circa 30 **Temmincks Strandlopers** gezien. De vogels lieten zich op drie plekken bspieden en wel te Meers (max. 8 op 8 en 13 mei, DOL, VRE, SMT), bij de Bouxweerd (max. 4 op 22 mei, PRV) en op de Koeweide te Grevenbicht (max. 3 op 10 mei, PRV). Minstens zo leuk, en slechts voor weinigen weggelegd, zijn uiteraard de **Krombekstrandlopers** op een natte akker bij het Limbrichterbos (30 april, CRT) en op de Koeweide, Grevenbicht (3-4 en 10 mei, SCL, PRV). Op deze laatste plek werd al op 24 februari een **Bonte Strandloper** gezien (CRT), gevolgd door een heuse doortregolf in maart in het Limburgse land. De beste locaties bleken Aijen (max. 38, PAL), de Lage Kuilen bij Nederweert (25, DOE) en de Kuikensgreend, Stevensweert (24, SMT) te zijn. Een andere exponent van de, dankzij de nattigheid, meer dan gemiddelde steltloper is de **Kemphaan**, waarvan we een slor-

dige 70 meldingen binnenkregen. Vroege vogels zaten op 10-11 februari bij Stevensweert (CUI, VRE, SMT) en op 24-28 februari bij Grevenbicht (CRT, SMT, SCL). Voor de grootste groep moest je echter bij Nederweert wezen (20 op 19 maart, DOE). Niet alle **Bokjes** wisten zich voor waarnemers schuil te houden. Per maand waren de aantallen als volgt: januari 10, februari 3, maart 18 en april 8. Hierbij waren natuurontwikkelingsterreinen het meest in trek (Ingendael Houthem 7 ex. met 31 **Watersnippen** op 7 januari en Haeselaarsbroek Echt eveneens 7 op 16 maart, OVA, LAH). Territoriale **Houtsnippen** werden slechts doorgegeven van het Bovenste Bos bij Epen (SCL) en het Weeterbos (drie territoria, LOV). Een vroege **Grutto** passeerde op 23 februari Meers (DOL), gevolgd door drie pleisteraars op 28 februari bij de Klauwenhof, Maaseik (SMT). Een niet geringe groep van 33 stond op 2 april in de Lage Kuilen te Nederweert (DOE). Erg leuk is het duo **Rosse Grutto's** dat op 25-26 maart in de Kuilkensgreend, Stevensweert te bezichtigen was (CRT, SMT). **Regenwulpen** waren er vanaf 10 april (één over de Koeweide bij Grevenbicht, CRT) en de grootste vlucht, die 21 exemplaren telde, verbleef op 17 april bij de Moostdijk, Nederweert (PRV). Op 1 maart zat een groep van 45 **Wulpen** in het Haeselaarsbroek, Echt (T. Beunis). Op 25 maart konden al vier **Zwarte Ruiters** en één **Groenpootruiter** bij Stevensweert geboekstaafd worden (SMT). De grootste aantallen van de eerstgenoemde soort waren in de tweede helft van april aanwezig, met bijvoorbeeld acht vogels te Grevenbicht op de 24e (SCL). Groenpoten piekten daar twee dagen later (45, SCL) en bij de Texaco-plas, Roosteren op 2 mei (46, PRV). Winterse **Tureluurs** zijn een uitzonderlijk fenomeen in Limburg. Een rondzwerfende vogel liep van 13 tot 15 januari bij Belfeld (SCW), op 28 januari te Asselt (VRE, SMT) en op 18 februari bij Kessel (SMI, GIS). Een fraai aantal van 29 stuks zat overigens op 25-26 maart bij Stevensweert (SMT, REN). De grootste kluit **Witgatjes** werd op 7 april van de Bouxweerd gemeld (12 ex., MEE). Dê dag voor **Bosruiters** was 9 mei, met 24 ex. te Grevenbicht en 17 bij Roosteren (SCL, PRV). Er was sprake van maar liefst twee winterse **Oeverlopers**. Op 8 januari zat er één bij Roermond (MEE), terwijl de langdurige overwinteraar (reeds van 7 oktober 2000 aanwezig!) van de Pietersplas bij Heugem tot 16 maart is gesignaleerd (FEM, COJ). Ook de vogel die op 26 maart bij de Eindhovense Baan, Nederweert peuterde valt buiten het normale patroon (DOE). Maar liefst vijf **Steenlopers** fleurden onze contreien op: 29 april Koeweide Grevenbicht, 8 mei Meers drie ex. en 25 mei wederom te Meers (DOL, SCL).

Meeuwen tot spechten

Zwartkopmeeuwen waren met 23 exemplaren prima vertegenwoordigd. Vroege vogels zijn al op 9 en 19 februari gezien bij respectievelijk Reinderslooi en Nederweert (JAE, DOE). Vermeldenswaard is ook het territoriale paar op 16 april in het Brabantse deel van de Groote Peel (SEC). Uitzonderlijk (want winterwaarnemingen zijn zeldzaam) was de **Dwergmeeuw** die op 11 januari over de Kleine Weerd bij Maastricht vloog (COJ, SCL, SEC). Ook vroeg was het exemplaar op 17 maart te Meers (DOL). Vervolgens zijn tussen 14 april en 27 mei 55 vogels

Reuzenster, Meers 10 mei 2001 - R. Schols

geregistreerd, met een bescheiden piekje van 11 onvolwassenen op 9 mei te Meers (SCL). Leuk is het exemplaar dat buiten het Maasdal werd opgemerkt (27 mei Eindhovense Baan Nederweert, WOW). Slaapplaatsstellingen bij Reinderslooi leverden 10.800 **Kokmeeuwen** (9 februari) en 1175 **Stormmeeuwen** (12 januari, JAE) op. Het stort van Landgraaf wist op 28 mei 200 **Kleine Mantelmeeuwen** aan te trekken, terwijl dezelfde waarnemer op 20 maart 550 **Zilvermeeuwen** bij Herten, Roermond turfde (PRV). Op 26 maart zat bij Itteren en Neerharen een zeer donkere, slank gebouwde Kleine Mantel met veel kenmerken van een **Baltische Mantelmeeuw** (WOP); de herkenning is echter zo gecompliceerd dat voorlopig geen zekerheid is te verkrijgen over dit beest. Behoorlijke aantallen **Pontische Meeuwen** waren met name op en bij de Pietersplas, Heugem te vinden, met een uitschieter van 50 exemplaren op 14 maart (PRV). Dezelfde karteerder wist eind maart een gemerkte vogel af te lezen: deze bleek als nestjong in Dresden, in het oosten van Duitsland, te zijn geringd. Al met al een waardevolle uitbreiding van onze nog zeer geringe kennis van de herkomst van deze vogels. Het stort van Landgraaf was de enige plek buiten het Maasdal waar Pontische Meeuwen gezien zijn; maximaal zaten hier 4 exemplaren (15 mei, PRV). **Geelpootmeeuwen** waren in alle maanden behalve januari aanwezig. De meeste zaten in maart bij Herten (10) en de Pietersplas, Heugem (10, PRV) en in mei bij Grevenbicht (11, SCL). **Grote Mantelmeeuwen** werden opvallend vaak gemeld, en zijn in elke maand van de verslagperiode gezien. Te Meers zat zelfs een clubje van drie (20 januari, DOL). De laatste vogel is op 15 mei bij Asselt gezien (PRV). Een groots spektakel bood het grindgat van Meers op 10 mei, waar vier **Reuzenster**s hadden besloten om hun voorjaarstrek kortstondig te onderbreken (SCA, DOL, WOP, SCL). Tussen 29 april en 31 mei werden 10 **Visdieven** doorgegeven (DOL, PRV, HUS, MAH). Beduidend zeldzamer zijn de **Noordse Stern**, die op Koninginnedag over de Pietersplas bij Heugem zwierde (PRV, STN, BEL) en de **Dwergstern** die op 16 mei in de Mariapeel werd aangetroffen (VRN). Een vrij bescheiden piek van 21 **Zwarte Stern**s werd op 11 mei bij de Pietersplas opgetekend (STN).

Dwergmeeuw, Meers 8 mei 2001 - R. Schols

Minder bescheiden zijn de aantallen van 375 **Holenduiven** op 2 januari bij Milsbeek en de 2500 **Houtduiven** op de 7e bij Heijen (HUS). De eerste **Zomertortel** zat al op 20 april bij Swalmen te koeren (PRV). In de rest van die maand werden er nog eens zeven gerapporteerd.

In het IJzerbos bij Susteren zat op 7 april, keurig op tijd, de eerste **Koekoek** te roepen (EVE). Een dag later klonk de roep over Molenstein, Stevensweert (VRE). Merkwildig genoeg ontvingen we van ons vaste **Oehoepaartje** pas op 14 maart de eerste melding voor het vogelarchief (PRV); degene die ons aan eerdere data kan helpen wordt al op voorhand bedankt. De eerste waarnemingsdatum voor de **Nachtzwaluw** was dit voorjaar 13 mei en betrof meteen 3 zingende mannetjes op de Hamert bij Wellerlooi (ALA). Je kunt er de klok bijna op gelijkzetten want op 19 april werd in Maastricht weer de eerste Limburgse **Gierzwaluw** gescoord (COJ); drie dagen later scheerden al ca. 100 vogels over de Mariapeel (ALA). Met in totaal 146 waarnemingen van januari tot en met mei lijken de **Ijsvogels** weer helemaal aan hun top te zitten. We zijn benieuwd naar de resultaten van de broedvogeltellingen. Dit voorjaar helaas geen echte Limburgse **Hoppen**, hoewel de vogel die op 21 april bij het Roerdompven in de Grootte Peel langs vloog zeer waarschijnlijk uit Limburg kwam aanzetten (ZEG). Eerder, op 6 april, was een waarnemer in de gelegenheid om een Hop in de achtertuin van een verbaasde kennis in het Brabantse Liessel te bewonderen en op video vast te leggen (ALA). Een handjevol waarnemers was zo gelukkig om een **Draaihals** tegen het lijf te lopen. De eerste zat op 3 mei bij het Weerterbos (DOE) terwijl op de Brunssummerheide en de Meinweg territoriaal roepende vogels werden genoteerd (PRV, LAA). De in Zuid-Limburg behoorlijk zeldzame **Zwarte Specht** werd deze periode diverse malen uit het Savelsbos (BAJ, FEM, REU) en de Brunssummerheide (LAA) gemeld en op 15 januari ook één maal bij Bemelen (NIJ). **Middelste Bonte Spechten** zaten zoals inmiddels gebruikelijk bij Posterholt, in de boswachterij Vaals, het Savelsbos en Bunderbos maar het is niet goed mogelijk om een betrouwbaar aantal broedparen uit deze losse meldingen te destilleren. Het zou mooi zijn als de heren en dames spechtenkarteerders helderheid zouden kunnen verschaffen.

Leeuweriken tot lijsters

Het giga-bedrijventerrein Tradeport west bij Blerick-Grubbenvorst is menig natuurbeschermer een doorn in het oog maar blijkt met 4 territoria wel tijdelijk in trek bij de uiterst zeldzame **Kuifleeuwerik** (PRV, SCW e.a.). Verder zaten er nog vogels bij het Mecc te Maastricht (FEM, COJ e.a.) en bij Venray (VRN). Leuk is de winterwaarneming van 5 **Boomleeuweriken** bij Meers op 20 januari (DOL, op 21 januari 4 ex. aldaar, OVA). Vanaf 15 februari zaten de eerste zingende vogels in de broedgebieden (QUA e.a.). Zeer op tijd waren ook de **Oeverzwaluwen** die op 26 maart bij Stevensweert (SMT) en het grindgat Oost-Maarland (PRV) werden gezien. Op 27 maart zaten er al 4 bij Borgharen (PRV). **Boerenzwaluwen** waren eveneens zeer vroeg; de eerste vloog op 16 maart bij Helenaveen langs (SEC), gevolgd door vogels bij Blitterswijck (UEB) en Panheel (REN) op de 17e. De 8 **Huiszwaluwen** bij Oostrum op 6 april bleken de eerste vogels van dit voorjaar te zijn (ALA). Op 8 april vlogen er 3 exemplaren over de Pietersplas bij Maastricht (COJ). Tja, en dan die vroege **Boompiepers**. We ontvingen een toch wel betrouwbare melding van een zingende vogel op 16 februari in het Leudal (MEE). Dit betreft de vroegste waarneming ooit voor Limburg en in onze ogen mogelijk eerder een geval van overwintering dan van een extreem vroeg teruggekeerde trekker. Daarnaast waren er (weer) claims van vogels in de eerste helft van maart, maar hier is vrijwel zeker sprake van verwarring met in bomen zingende Graspiepers. De eerstvolgende betrouwbare meldingen betroffen een trekker op 24 maart over Maastricht (COJ) en een zingende vogel op de Brunssummerheide op 31 maart (LAA). **Roodkeelpiepers** konden dit voorjaar maar twee keer worden gemeld en wel op 1 mei op Koeweide, Grevenbicht (SCL) en op 10 mei bij de Moostdijk, ten westen van de Grootte Peel (PRV). De drassige weilanden aan de west- en zuidzijde van de Grootte Peel waren ook dit jaar weer de beste stek om leuke aantallen **Waterpiepers** te zien (maxima van 23 en 27 ex. op 18 februari op twee verschillende locaties (M. Verbeeten). Opvallend was verder dat er nog laat in het voorjaar enkele Waterpiepers werden gezien en wel op 17 april bij Ospel (PRV) en 20 april bij Beesel (PRV). Maar de laatste Waterpieper ooit voor Limburg zat op 17 mei in de Eysderbeemden en werd uiteraard goed gedocumenteerd (beschrijving en video, R. van Dongen, COJ, SCL). Vroege **Gele Kwikken** werden gezien op 24 maart bij Koeweide, Grevenbicht (SCL), op 26 maart bij Stevensweert (REN) en op 28 maart bij Milsbeek, Baarlo en Belfeld (HUS, PRV respectievelijk MAP). Relatief laat en bovendien bescheiden van omvang was de doortrek van **Noordse Kwikken**. De eerste melding stamt van 6 mei (Grevenbicht, SCL) en de maxima waren 22 ex. op 10 mei bij Epen (BEL), 25 ex op 11 mei bij Susteren (SMT) en 16 ex op 22 mei bij Iitteren (PRV). Het lukte dit voorjaar blijkbaar niet om een **Engelse Kwikstaart** te melden; volgend voorjaar beter. **Rouwkwikken** ontdekten lukte daarentegen iets beter. Er zat een mannetje bij het Weerterbos op 20 maart (DOE) en een exemplaar op 25 april bij Pol (PRV). Van de **Pestvogelinvasie** pikte Limburg maar een bescheiden graantje mee. Naast de reeds gemelde twee waarnemingen uit november en december vorig jaar ontvingen we alleen nog uit januari in totaal 6 waarnemingen; te

weten 4 ex. te Susteren op de 2e (LNA), 1 ex. te Maasbracht op de 11e (fam. IJzendoorn), 2 ex te Maastricht op de 15e (HEY), 1 ex. bij Nieuwstadt en 5 ex. bij het Savelsbos op de 17e (HFG resp. CRW), 1 ex. bij het Zwartwater, Venlo op de 28e (L. Linssen) en 6 overtrekkend te Maastricht op de 31e (FEM). De eerste **Nachtegaal** diende zich op een vrij gebruikelijke datum aan en wel op 10 april in de Elsbeemden bij Sevenum (NOO), de eerstvolgende zat zes dagen later bij Neeritter te zingen (PRV). Zodra het voorjaar een beetje op gang komt keren de eerste **Blauwborsten** weer terug. Dit voorjaar was dat op 15 maart in de Groote Peel het geval (PRV). Dat afgelopen najaar en winter ongekend mild waren en de nodige 'zomergasten' in staat stelden te overleven blijkt ook uit het relatief grote aantal januari- en februari meldingen van de **Zwarte Roodstaart** (10 meldingen), **Roodborsttapuit** (22), **Tijftjaf** (10) en, in mindere mate, **Zwartkop** (3 januari Grevenbicht, SCL en 25 februari Tegelen, MAP). De eerste **Paapjes** van dit voorjaar zaten op 27 april bij Meijel (PRV) en Meers (DOL). Een paar waarnemingen van vogels begin maart en vroeg in april zijn buiten de boot gevallen omdat documentatie ontbrak of verwarring met Roodborsttapuit niet uitgesloten was. Vroege **Tapuiten** zaten op 28 maart bij Baarlo (PRV) en op 10 april bij IJteren (PRV). Daarnaast zijn de 12 vogels op 2 mei op het Wolfsplateau, Meinweg en 10 vogels op 8 mei bij Grubbenvorst (PRV) het vermelden waard. Tussen 1 april (eerste) en 4 mei (laatste) bereikten ons in totaal 16 waarnemingen van de **Beflijster**. Qua aantal springen de waarnemingen van 6 ex. in de Groote Peel op 7 april (SEC) en 5 ex. op 17 april bij Cottessen (PRV) er het meest uit. Op 6 maart meldde een vogelaar op de vogelnieuwsgroep doodleuk dat er bedelende jonge **Merels** in zijn tuin zaten en vroeg zich af of dat vroeg was (VER). Hoewel wij hebben verzuimd diep in de Limburgse vogelliteratuur te duiken, schatten wij toch in dat dit één van de vroegste, zoniet het vroegste broedgeval ooit voor Limburg is! En dan nog maar meteen een record. Al eerder vermoedde de waarnemer, een peelkenner bij uitsteking, dat er in de Groote Peel wel wat **Kramsvogels** moesten overnachten maar de 31.150 exemplaren die hij op 14 februari op de slaappleats aantroef getuigen van een understatement van de eerste orde (SEC)! Overigens zou het werkelijke aantal wel eens in de buurt van 50.000 ex. kunnen liggen aldus de tevreden waarnemer. Een vrij ongebruikelijke hoek voor broedende Kramsvogels is toch wel de omgeving van Maria Hoop alwaar in mei en juni 5 paartjes werden aangetroffen (EVE). Voor de statistieken melden we nog dat op 25 april de laatste **Koperwiek** van het voorjaar werd gezien bij Plasmon (HUS).

Zangers tot gorzen

Een eerste **Sprinkhaanzanger** op 6 april in de Mariapeel mag een scherpe fenologie datum genoemd worden (NOO). De enige **Rietzanger** van dit voorjaar werd op 25 april in het Holter Bruch bij Arcen opgemerkt (PRV). Vanaf 1 mei was de **Bosrietzanger** weer present in de Kleine Weerd in Maastricht (NOO) en de daaropvolgende dagen werden het er snel meer. Op dezelfde dag zat de eerste **Spotvogel** bij Gulpen te zingen (PRV). **Kleine Karekieten** waren dit voorjaar maar weinig

vroeger; de eerste op 28 april op de Brunsummerheide (LAA) en de tweede pas op 5 mei in de Doort (ROJ). J.E. Kikkert, een provinciale karteerder, kon zijn oren niet geloven toen hij op 8 mei vanuit een meidoornstruweel midden in het Heuvelland (bij Wijnandsrade) de krakende zang van een **Grote Karekiet** hoorde. De bandopname die hij maakte voorkwam dat hij door zijn collegakarteerders voor gek werd uitgemaakt. Het aantal waarnemingen van de **Braamsluiper** viel tegen; de eerste werd op 15 april in Maria Hoop opgemerkt (EVE). Zeker geen grap was de eerste waarneming van de **Grasmus** op 1 april bij IJteren (DOL). Een week later zat er een bij Neer te zingen (LEU) en de daaropvolgende dagen bereikten ons steeds meer waarnemingen van vers gearriveerde Grasmussen. De eerste **Tuinfluit** op 22 april mag je een klassieke aankomstdatum voor deze soort noemen (HUS, Middelaar). Vanaf 21 april (Brunsummerheide, LAA) ontvingen we pas 17 waarnemingen van de **Fluiter**; een teken van alweer een slecht fluitjaar? Historisch vroeg waren de **Fitissen** dit jaar. Al op 14 maart werd de eerste gemeld bij Mesch, een dag later gevolgd door een exemplaar in de Groote Peel en weer een dag later in de Schinveldse Bossen (allen PRV). Vanaf 23 maart doken ze op meer plekken op (BRI, SCW, MAH, NIJ e.a.). In het Kaldenbroek werd door een provinciale karteerder stom toevallig maar niettemin heel knap een zingende **Kleine Vliegenvanger** gevonden (PRV). Dit tweede kalenderjaar mannetje was helaas maar één dag ter plaatse. De algemenere **Bonte** familiegenoot werd dit voorjaar vanaf 16 april gezien, zoals gebruikelijk vooral in de noordelijke helft van de provincie. Nu onze **Kortsnavelboomkruiper**-man uit Zuid-Limburg vertrokken is dondert het aantal waarnemingen en daarmee onze kennis over het voorkomen van deze soort als een pudding in. Er kwam een handjevol gegevens binnen van het Kruisbosch bij Epen, Elzetterbos bij Vijlen en het Groote Bos bij Slenaken. Erg leuk is bovendien het recente voorkomen van enkele (?) Kortsnavelboomkruipers ten oosten van Tegelen (Holtmühle) en ten noorden van Venlo (Zwartwater). Op 29 januari en 5 maart werd er één gevangen bij Tegelen en zover kon worden nagegaan betrof het de, ook in Zuid-Limburg broedende, ondersoort '*macrodactyla*' (MAP). De noordelijke **Taigaboomkruiper** '*familiaris*' is in Limburg pas één of twee keer met zekerheid vastgesteld en wel in de jaren zeventig. Waar zijn de tijden gebleven dat de **Buidelmees** een regelmatige gast was? Dit voorjaar moesten we het met één waarneming stellen en wel één vogel op 9 mei in de Romeinenweerd bij Blerick (MAH). De **Grauwe Klauwieren** van Cottessen werden vanaf 3 mei weer aan het Vogelarchief gemeld (PRV). Waarschijnlijk zaten hier twee broedparen. Daarnaast zat er een mannetje bij Marisberg, Meijel (4 juni, PRV) en één bij het Kaldenbroek (5 juni, MAN) maar zover we weten betrof het hier geen zekere broedgevallen. De overwinterende **Klaupstekers** (o.a. op de Meinweg, Bergerheide, Mariapeel en Groote Peel) waren begin maart alweer verdwenen. Een laterik (mogelijke doortrekker?) zat op 10 april nog even in de Mariapeel (NOO).

Slechts één waarneming van een **Russische Kauw** (FEM) in deze periode is ongetwijfeld het gevolg van onvoldoende aandacht voor deze soort. Spectaculair blijven natuurlijk **Raven** in Limburg. Op 14 mei vlo-

gen twee vogels boven het Kruisbos bij Epen (NOO), op 21 mei één op de Hamert (JAE) en op 23 juni zat er één bij Vlodrop-Station (STN). Wie ontdekt het eerste broedgeval?!

Er schijnen dit jaar zorgwekkend weinig **Europese Kanaries** in de Zuid-Limburgse bolwerken te zitten. Opmerkelijk zijn dan ook de waarnemingen in april van maximaal 6 zingende beesten in Haelen; een dorp dat toch niet bekend staat om zijn kanaries (LEU). Een territoriale **Kleine Barmsijs** werd in Schaesberg opgemerkt in de tweede helft van mei (SPR). Op 14 mei werden bij Afferden 8 **Kruisbekken** overtrekkend gezien (PRV); voorlopers van een kleine invasie die zich in de loop van juni duidelijker ging aftekenen.

De enige **Ijsgors** van het voorjaar besloot op 18 maart over Broekhuizen te vliegen (JAE). De ongeveer 80 **Geelgorzen** op 14 januari in een jonge bosaanplant aan de rand van Maastricht is het vermelden waard (KLO, BA). Dat geldt ook voor het tweetal waarnemingen van de **Ortolaan** dit voorjaar: op 8 mei één vrouwtje ter plaatse op de Locht, Kerkrade en op 9 mei één exemplaar over het Gerendal (beide PRV). De weinige **Grauwe Gorzen** die Limburg nog telt zitten vooral bij Ifteren (maximaal 6 zangposten, DOL, PRV) en ten westen van Maastricht (ca. 5 territoria, maar helaas nog geen nadere gegevens ontvangen). Daarnaast werd een territorium opgemerkt tussen Montfort en Mariahoop (PRV), bij Koningsbosch (mogelijk twee, LAH), Meers (eenmalige waarneming, DOL) en op Belgisch grondgebied tegenover Koeweide, Grensbicht (eenmalige waarneming, SCL).

Waarnemerscodes

ALA: H. Alards, BAJ: J.J. Bakhuizen, BEL: M. Bertijn, BRI: F. van den Brink, BOS: Ph. Bossenbroek, COJ: J. van der Coelen, CRT: H. Corten, CRW: J.H. Creuwels, CUI: T. Cuypers, DOE: H. Doensen, DOL: M. Dolmans, EVE: P. Evers, FEM: M. Feenstra, GIS: J. Gijssberts, GLN: A. Geleijns, HEY: A. Heijnen, HFG: G. van Hoof, HUS: F. Hustings, JAE: J. Jansen, KLO: H. Kloosterboer, KJR: G. Kurstjens, LAA: H. van de Laar, LAH: H. Laugs, LOV: T. Loven, LNA: T. Lenders, LEU: J. Leunissen, MEE: gebr. Meeuwissen, MAP: H. Maeghs, MAH: H. Maessen, MAN: P. Maessen, NIJ: P. Nijskens, NOO: B. van Noorden, OVA: A. Ovaa, PRV: Karteerders provincie Limburg (T. Bakker, R. van Dongen, J. E. Kikkert, F. Engelen, R. Modderman), PAL: P. Palmen, QUA: J. Quaedackers, REN: N. Reneerkens, REU: H. Reumers, RIC: J. van Rijswijk, ROJ: J. Roemen, SEC: C. van Seggelen, SCA: N. Schaafstra, SCL: R. Schols, SCW: W. Scheres, SMT: J. Smeets, SPH: J. Spiertz, SMI: J. Smits, STN: B. Streutjens, SPR: P. Spreuwenberg, UEB: H.P. Uebelgunn, VER: W. Vergoossen, VRE: J. Vrehen, VRN: R. Vernooij, WOP: J. & P. Wouters, WOW: R. van de Wouw, ZEG: P. Zegers.

Ran Schols en Jo van der Coelen, Vogelarchief Limburg.

Waarnemingen sturen naar:

Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Godsweerderstraat 2, 6041 GH Roermond.

Email: Vogelarchief@nhgl.org.

Iberische Tjiftjaf - R. Schols

Een Iberische Tjiftjaf in de bossen bij Belfeld in juni 2001 betekende een verrassend interessante toevoeging voor de Limburgse avifauna.

Projecten

BROEDVOGELONDERZOEK SOVON

SOVON, Afdeling Monitoring, A.J. van Dijk
Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen,
Tel. 024-6848111

DISTRICTSCOÖRDINATOREN LIMBURG

District Noord-Limburg

DC: vacant

District Zuid-Limburg

DC: J.J. Bakhuizen

Jekerstraat 10, 6211 NT Maastricht,
tel. 043-4581781

PUNT TRANSECT TELLINGEN (PTT)

SOVON, t.a.v. A. Boele, adres (zie boven)

WATERVOGELTELLINGEN

Coördinator Limburg:

T. Cuypers

Wilhelminalaan 26, 6107 AK Stevensweert,
tel. 0475-551579

BEKENTELLINGEN ZUID-LIMBURG

L. Bakker

Van Heinsberglaan 15, 6301 VH Valkenburg

DWAALGASTEN EN ZELDZAAMHEDEN (DBA/CDNA)

Inlichtingen, contactpersoon:

M. Berlijn

Wilhelminastraat 9, 6285 AS Epen,
tel. 043-4553511

VOGELARCHIEF LIMBURG

Waarnemingen insturen naar:

Natuurhistorisch Genootschap

Vogelarchief Limburg

Godsweerderstraat 2, 6041 GH Roermond
vogelarchief@nhgl.nl

Informatie: R. Schols

Houtstraat 37, 6127 EB Grevenbicht,
tel. 046-4859590

Soortonderzoeken

KERKUIL

Provinciale coördinator: J. Ummels

Essendijk 15, 6243 BH, Geulle,

tel. 043-3645606

Coördinator Noord-Limburg: R. Bovee

Hackfoirtstraat 25, 5975 XN Sevenum,

tel. 077-4672253

Coördinator Midden-Limburg: : L. Verbeek

Schepelstraat 13, 6077 GK St. Odiliënberg,

tel. 0475-534391

Coördinator Zuid-Limburg: P. Steijnen

Houterend 17, 6171 CP Stein,

tel. 046-4332155

WERKGROEP GIERZWALUW

H. van der Laar

Doorvaartstraat 45a, 6433 AP Brunssum,

tel. 045-4273211

OEVERZWALUW

J. Willems

Bellenkampsweg 57, 6438 KE Oirsbeek,

tel. 046-4422607

HUISZWALUW

W. Hamers

Varenerf 144, 6413 LC Heerlen,

tel. 045-5216615

ROEK

Kolonietellingen: J. Ummels

Essendijk 15, 6243 BH Geulle,

tel. 043-3645606

KLEINE ZWAAN

Slaapplaatstellingen: E. van Asseldonk

Langen Dries 7, 6049 KS Herten

COÖRDINATIE BROEDVOGELONDERZOEK MAASDAL

G. Kurstjens & M. van der Weide

p/a SOVON Beek-Ubbergen, adres zie boven

CONSULENT VOGELBESCHERMING

Regio Zuid - Oost Nederland: T. Voets

Postbus 591, 5000 AN Tilburg,

tel. 013-5356225

LIMBURGSE VOGELS

Jaargang 12, nummer 1, oktober 2001

OPROEPEN EN MEDEDELINGEN

01 Van de redactie

ARTIKELEN

02 Bijzondere broedvogels van het
Zuidelijk Maasdal in 2000

12 In memoriam Jean-Paul Ongenae

13 De provinciale broedvogelkartering van
Midden-Limburg-west in 2000

NIEUWS VAN DE VOGELSTUDIEGROEP

26 Roekenbeschermingsplan 26

BIJZONDERE WAARNEMINGEN

27 Aasgier maakt trilogie compleet

29 Waarneming van een Klein Waterhoen
in Romeinenweerd bij Hout-Blerick

VOGELWAARNEMINGEN

30 Aflevering 17, januari tot en met mei 2001

